

BAJAI HONPOLGÁR

Várostörténeti és Környezetvédő lap

1998. július

IX. évfolyam 7. (93.) szám

Ára: 50 Ft

A mai Ganz gyár főépülete emeletráépítéskor (Vass Antal gyűjtése)

Bátai halászkok a bajai Dunán

A háború előtti időkben a Duna halászati joga mindenütt a parti birtokost illette. A törvény értelmében ezek halászati társulatokat alkottak, így vidékünkön a Duna-földvár bátai Halászati Társulat működött.

A Dunát és a hozzá csatlakozó kisvizeket üzemszakaszokra osztották, s azokat árverésen adták bérbé a legtöbbet ígérőnek. Így az alsó, VII. szakaszt (Csertától Báltig) a 30-as évek végén a tolnai Heincz József és társai bérelték. A bajai halászkok már

régen kiszorították az "éhesebb svábok" a bajai vizekről. Bár ezek még cészen szabadult, "tanult halászkok" voltak, nekik sem ment mindig jól a székér. Időnként bizony bércsökkentésért kellett folyamodniuk a kalocsai érsekséghez, bár a bérleti szerződésben erről előre lemondtak. 1936-ban a közgyűlés azzal utasítja el a kérelmet, hogy az értékesítési viszonyok javultak, halhiány van, a nagykereskedők külföldről hoznak be süllőt, harcsát. Halászaik azonban minden lehetőséget megpróbálnak

újabb és újabb kérelemhez. 1940 decemberében a bérösszeg felének elevegetését kérik, hivatkoznak az év eleji jegyes átviztre, mely szerződésüket, kunyhóikat megromgálta, sokáig halászni sem bírtak, a bevonulások miatt nincs elég halász. Az árvíz miatt az ivóhelyek eliszaposodtak, olajszennyezés (már akkor is!), pézsmapocok és törpeharcsa irtja a halakat, az ivadékokat. A közgyűlés azonban úgy dönt, hogy bércsökkentést nem fogad el, aki nem bírja fizetni, annak felbontják a szerződését, de

a bérkülönbözetet viselniük kell. A szerződésnek ugyanis volt egy olyan pontja, hogy ha idő előtt felbontják, akkor, ha csak alacsonyabb összegért tudják értékesíteni a vizet, a különbözetet a volt bérlelnek kell megfizetnie. Ekkorban a IV. üzemszakas: bérlelője is szeretett volna kiszállni, de a próbaispérvészen senki sem jelent meg, így ha akarta, ha nem, kénytelen volt maradni. Heinczék nehéz helyzetben vannak, amiről a bátaiai is értesültek. Többen elhatározták, hogy összeállnak, és átveszik a bérletet. A plébános kéri fel közbenjárókat, aki ír is egy szép levelet Kujáni Ferenc kanonoknak, aki a társulat elnöke volt. Ebben többek közt azt írja: "... kb. 40 báti gazdák és szegény őshalászok jelentkeztek eddig arra, hogy szövetkezet formájában átvezzék a bérletet, ha mód van rá, akár 1943. január 1-jén is. A szerződést ismerik, vállalják, a szervezkedés tovább folyik..." Hivatkozik arra is, hogy a tolnaiak nem tartották be a szerződést, albirletbe adták a terület egyes részeit, így bátaiai is kaptak albirletet (között olyanok, akik most szövetkezettek). A báti vizeken és a nyelki holt Duna felett, a kőkőkoban és a hozzá tartozó vizeken albirletet halásztak. Tudnak arról is, hogy tilalmi időben halásztak a tolnaiak, de a "báti őshalászatok" kizárták vagy lehetetlenné tették, nem víz menti embereket alkalmaztak, pl. nagybarackaiakat. Levezették a vizet, máshol pedig keszegettek, a Czimer fölönél el van töltve a Duna. Laptoló hálójával húzzák végig a vizet, parttól partig feszítve a hálót — írja 1942 novemberében a plébános.

Az így eláztatott bérlek december közepén ismét bérleszköszítést kérnek, de kijelentik, hogy szívesen átadják azonnal a bérletet a bátaiaknak, ha azok a felszerelést átveszik, és feltétlenül nélkül kikapcsolhat. Egyszerű átruházási szerződéssel megoldható. A társulat bizonyára örülne ennek a megoldásnak — írják —, mert megszabadulnának az állandó mérés-kérelmi problémától, így pedig simán átvehetik veszteség nélkül. Jelenleg tíz tagból áll a bérlet társaság, akkor 40 tagja lenne. Jelenlegi csökkenési kérelmének okai: Az árvíz elsodorta a tanyát és a szerszámokat, magas vízálás miatt nem halászhattak, a férfiak katonai szolgálat miatt hiányoznak, a Délvidék felszabadulásával a halkereskedést elvezítették (azok Apatin környékén vásárolták), és egy érdekes megjegyzés: a zsifjaink miatt az apróbb halakat (nyúlvan, amit úttársék) nem lehet eladni. A kemény tél és havazás miatt sok hal befűlt, jegelni (léket vágni) nem lehetett.

Felemlítet a kérdés, hogy ha a tolnai halászok nem bírják fizetni a bérletet, miért akarják a bátaiak annyira átvenni. A magyarázat

alighanem az, hogy a tolnaiak hivatásos halászok, akiknek ez a foglalkozásuk, ebből élnek. A bátaiak azonban "gazdák", akik földműveléssel is foglalkoznak, a halászat kiegészítő kereset lenne.

1942 végén egyeztetve kötnek az újak és régiek: Ennek értelmében Deaci Imre és társai kötelezik magukat, hogy a VII. üzemszakaszt átveszik december 31-én.

Átengedik Heinczéknek a felső határt, amit a vasúti töltés választ el, kivéve az őt Dunát, mely a Türr szoborig tart, azt csak laptólásra használták. Ezt a területet lelépési díj fejében adják Heinczék viszont 16 mázsa halat — a budapesti nagybani halár szerint, bérletük támogatására, vagyis a bérlethez hozzájárulnak, a Csertára eső adót fizetik, a a vasúti töltés felett egyedül Heinczék halászhathatnak a Dunán és a mellékvizekben. A tíz új bérlet mintegy 40 család érdekeltségét foglalja magába. A három évi, kb. 75 ezer pengő körüli bérletszere 300 ezer pengőnyi fedezet van. Az új halászbérlek, alighanem a plébános segítségével alapszabályt szerkesztettek, mely így szól:

"A Báti Halásztársulat alapszabályzata:

Deaci Imre és társai báti lakosok kötelezik magukat az alábbi parok alatt felsorolt alapszabályainak szigorú megtartására.

1. A halásztanyákon a dorobózás, vízváza, szemrehányás és isten kiromlása szigorúan tilos.

2. A vasár- és ünnepnap munkaidő csak 8 óráig tart, és a vasár- és ünnepnap szentmise hallgatása kötelező. A vasárnap beszélgetéseket a báti halásztanyán délután tartják. Szükség esetén a vasárnap és ünnepnapokon a munka meg van engedve.

3. A csalás, lopás és egymás megkínosítása szigorúan tilos.

Aki ez ellen vét, az az évi osztalékból ki lesz tiltva, és az az évi bérletet saját vagyonából köteles megfizetni.

4. A halásztanyákon tartózkodó gazdák a halakat kölcsönös megbeszélés alapján változtatják meg.

5. A tanyákon tartózkodó gazdák a kesztyéren kívül az élelmezést a közös pénztárból fizetik.

6. A szerszámok előállítását, javítását (háló, cérna, ladik stb.) a közös vagyonból fizetik. 7. A megválasztott munkabeosztót meghatalmazzák a gazdák tanyákra való elhelyezésének beosztásával.

8. A társulat által közösen megválasztott pénztárnokoknak, ha a tanyákon ezen célból megjelenik, az ott lévő gazdák tartoznak a beszedett halakról blokkal elszámolni.

9. Aki az alapszabályzat 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8. pontja ellen vét, annak az évi osztalékból 50 P lesz levonva.

10. Aki egymás becsületét sérti és aki egymás ellen izgat, annak évi osztalékból 50 P lesz levonva.

11. Aki munkaidő alatt berúg és ezért munkát végezni nem tud vagy háromszori felszólításra sem engedelmessékedik, az a VII. úsz területén a halászati jogát nem gyakorolhatja és egy évi osztalékból nem részesülhet.

A jelen alapszabály felolvasatott megmagyaráztatott és elfogadás után aláíratott." Két tanú és a tíz gazda.

Ez az alapszabály igenek különbözik a hivatalos alapszabályoktól, inkább a tilányi halászok múlt századi szabályaira emlékeztet. Megtudjuk azt is, hogy milyen rendbontásokat tartottak: a tanyákon való mulatozók, egymás megkínosítás, veszekedések és a részegség. Kivülálgik az is, hogy a bevetéssel fizetik a bérletet, szerszámokat, a tanyai élelmezést, a maradványból pedig év végén osztalékot fizetnek. Hogy egyenlő arányban részesülnek-e, arról nem szól, de valószínű.

Egy év múlva márők is panaszkodnak, hogy a katonaság robbantásokkal sok kárt okoz, de évi jelentésükööl azt is megtudjuk, hogy öt laptólhálójával, kerítőhálójával — összesen 13 db, egyenként 80 m hosszú húzóhálójával, valamint dobóhálójával, vaslákkal és fenékhorogokkal dolgoznak, 100 embernek adva elegendő kenyert. A jelentésből sem látuk, sem máskorral nem derül ki, hogy az aktív dolgozók létszámát jelentik-e vagy a családtagokkal együtt, hisz a kérdés "hányan élnek a halászbától", ugyancsak kértétfelmű.

Nem sokáig élt a báti halásztársaság, hisz 1945-ben megalakult a bajai halászszerzőkezet, melyhez a báti halászok is tartoztak. Alighogy beindult a munka, sor került a tagság felülvizsgálatára is, és — miként országszagosan — a halászatban is az idegen elemeket igyekeztek kiirtani. Előbb közt voltak a bátaiak, akiket — lévén földtulajdonosok is — rövid úton kizártak. Azaz vidótlakat íkelt, hogy nem is halászok, hanem parasztek, sőt gazdag parasztek, tosen halásztak, csak másokat dolgoztattak, tehát kizsákmányoltak, azonnal kizártak a szövetkezetből. Ők sem hagyták magukat, fellébeztek, az ellenük támadókat vidótlak mindennel, elsősorban, hogy azok éppen hogy nem voltak halászok, vagy ha igen, akkor loptak, nem dolgoztak stb., ahogy ez már lenni szokott. Eltartott egy ideig, míg megnyugodtak a kedélyek. Mindenesetre a Baja és Vidék Halászati Szövetkezet 132 tagja közül a báti halászok voltak legtöbben, 36-an, míg bajai csak 26 volt.

Elsüllyedt évek II.

Háború alatt nagyon sűrűn élt az ember. Az állandó életveszély sajátos életörömmel párosul. Nem jelentős dolgok fontossá, halaszthatatlanná válnak. Jópajtáságból önfeláldozó barátság lesz, könnyű társasági flörtből szerelem. Sietni kell. Sietni! Minden órában meghalhatunk vagy meghalhatnak szeretteink.

Szívszorító volt a fiatal tiszték hamari házassága. Az életkorukból még igazi szerelemre se futotta. Kicsi udvarlás után eljegyezték a lányt, ha elég csinos és rendes családból való volt. Ki tudja, milyen ösztön munkálkodott. Talán szerették volna, hogy legyen valaki, aki csak az övék, aki visszatérhet az elkerülhetlentől. Talán vágy, hogy utódjuk származék tőlük, életerős ágacska a családfán...

A siető katonák mind elesetek.

Az én mesém a nevető szemű hadnagyról szól. Bajai bálon ismertem meg. A hajnali, utolsó angolkeringő alatt megkérte a kezemet. Tréfára fordítottam a szót. Menyasszony létemre sértés nélkül tehettem. A nevető szemű hadnagy azonban szomorúan hallgatott. Mágis se magyarázható lelki-furdalást éreztem. Rövidesen elvette távoli unokanővéreimet. Nagyon várta gyerekeiket. Nem láthatta — egy-kettőre megölte a háború. Így éltünk. Úgy is, mintha mi sem történt volna.

Fiacskánk születése utáni vasárnapon "szagos misére" mentünk a Barátokhoz. A szagos misén tömjénfüsttel tisztelték az Atyát, szólt az orgona, együtt énekeltek a kántorral, a szószékről — mikrofon nélkül — okos ferences mondott szentbeszédet. Szerettem a templom bunyevác-barokk

cifraságát. Az ünnepélyesség összetartó erejét. "Megemlékezzél arról, hogy az Úr napját megszenteljed" — mondja a parancsolat. Az áhitat végeztével a jó barátok megvárták egymást, átsétáltak korzózni a Fő utcára, sörözni a Ziechhez.

Azóta sem ettem olyan sóskifit ringlivel, amilyet ott szolgáltak fel a kerthelyiségben.

Nekem ugyan az orvos véleménye meg a közérzetem szerint a kórházi ágyon lett volna a helyem, nem a Barátok temploma előtt ismerősökre várva. Csak hát férjemnek hétfné vissza kellett utaznia állomáshelyére. Rontsam a kedvét egy szabadságos katonának? Szóval kiszöktem a kórházból a fiatalág találékonyaságával.

Akkoriban a főorvos megfellebbezhetetlen döntése szerint lábadozott a pácienst. Igaz, a főorvost nem befolyásolta se protekció, se takarékoság. Sőt a cse-csemőket se rakták kimerült, tapasztalatlan anyuk mellé, mivel a négy-öt újjazúllt közül legalább egy bönmből, minék következtében senki nem pihen. A békiet Ria madam (szülésznő, bába)

Egy kép a közelmúltból

felügyelete alatt jól képzett fiatal nővérek gondozták egy nagy teremben, a terem folyosóra nyíló fala üvegéből volt. A látogatók nem puskálhatták a "drága kezesekék"-et, a "micsoda pírnyó lábakó, akár az apjé" a pályában maradt. Az üvegen át—mint a kirakaton—sterilen lehetett gyönyörködni. Persze, az én fiam volt a legszebb. Ámbár... nem is tudom. Egy tíz hónapra született kislány vetekedett vele, sűrű, fekete hajába Ria madam fehér masnit kötött, bámulták az idegenek is. Visszatérve a vasárnap délelőtre: uralkodtam pocskék közérzetemen. Tényleg kedvesen mutatkoztam be a helyőrség legcsinább tisztaiasszonyának. Szegénynek torz, hatalmas orrot adtak a párkák, a Végzet istennő. Szemüvege olyan vastag volt, mint a szódásüveg fenéke. A férfiak beszéltek, hogy a Sugovica-parti strandon látható alakja pompás, arca pedig a hibetelenségig rút. Vagyis el se hiszi, aki látja. Egybevéve a szépasszonyok közé sorolható. Ő kétségkívül oda sorolta magát. Akkoriban a templomba tisztelből elegánsan mentünk. Az öltözködésben a harmónia divott. Nevezzzük Izabellának: Izabella babakék nyári ruhához széles karimájú, sötétkék kalapot, sötétkék kesztyűt, övet, táskát és cipőt viselt, láthatólag a legdrágábbat. Eddig rendszerben. Amit viszont csak kokett (kacér) ifjú nők engedtek meg maguknak, selyemhatisnyás bal bokájára keskeny bársonyszalaggal művirág nefelejcsokrocskát kötött.

— Mit szól hozzá? Na? Hallotta? — kérdezte férjemtől mély, rekedtes hangján. Hangosan, mintha csak ők ketten lennének, vagy inkább, mintha az egész templomnyi néppel akarna közölni valami szennzációt.

— Nem tudom. És maga halotta, milyen vagyúró kisfiam született?

— Honnan hallottam volna. Gratulálók. Nem felelt a kérdésemre!

— Mondja, gyönyörűm, mi az, amihez mindig kellene szólnom — tudakozódott Zákányi derűsen.

"Gyönyörűm" kesztyűs kezével hanyagul hátraintott, ahol az ura, lángoló arcú szépszáll tűzfertizt támogatja a nyamvad akácfát.

— Zsidó! Képzélje! Most jöttek meg Erdélyből a keresztlevelek. Ha apám ezt megtudja! — észrevette, hogy ott vagyok, tájékoztatnia kell a rendkívül fontos ténykörülményről, tudniillik: az apám tábornok!

1944-ben zsidónak lenni rosszabb, veszélyesebb volt, mint halálos betegségben szenvedni. Ki tételezi fel egy szőke tüzérfőhadnagyról? Még menekülhetne. Ez az ostoba nőszemély meg kikiabálja ország-világuk.

— Biztosan tévesek az iratok — próbálkozott a férjem.

— Ugyan, de hiam volt. El fogok válni. Már táviratoztam apámnak. Jöjjön le, meg akarom vele beszélni a részleteket, tartásdíjat és ami kell ilyenkor. (Létezett asszonytartás, gyerekük nem volt.)

Együttérzéssel néztem szegény fiú szemébe, már amennyire tekintettel ki lehet fejezni az együttérzést.

Buták, tapasztalatlanok, tehetetlenek voltunk a "zsidókérdésben", több nem tellett tőlünk. Kézfogásra búcsúzóul odajárultunk a megalázott emberhez. Félszegen mosolygott, állt egyedül, az események nélküle, felette zajlottak. Miért maradt ott? Miért tűrt?

Azt hiszem a Gonosz hatalmának tükre a jámborok bávaságában keresendő. Vélhetőleg Borbálya, a tüzekek védőszentje avatkozott az erdélyi anyakönyvi kivanatok sorsába úgy, hogy azok minden sürgetés ellenére csak július hó végére érkezzenek a Hadtesthez.

Ugyanis—amiről még nem tudunk— a hónap elején a deportálásokat titokban leállították.

Előkeresem az időszak történelmének 1984-ben kiadott feldolgozását (Historia, szerkesztette Glatz Ferenc), és szó szerint idézem: "1944. július 7.

Veesenmayer jelentése külügyminiszternek:

Közlöm, hogy a zsidó akciót az V. zónában még terszerűen lezárták, és hogy az Budapest előváros-zónájában ... terszerűen halad és holnap reggelig befejezést nyerhetne.

Ezzel szemben Budapest város és megye leállítva. Az e célból Budapestre összpontosított csendőrség visszaért állomáshelyére."

Így a tábornok lányának igen jámbor párja kiszabadult a veszélyből.

Később hallottam, hogy disszidált. A feleségével? Nem, nem. Elváltak.

Szent Borbálya megint megsegítette.

Külley Lea

SZÓLNIVALÓK SZÉLL PÉTERHEZ

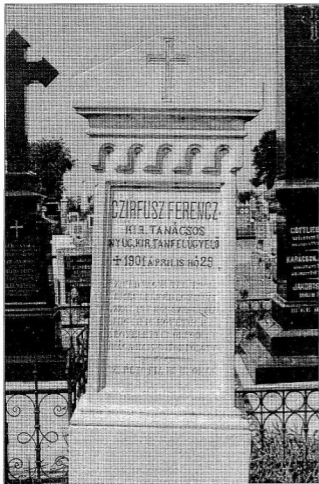
Cirkó Rudolf, a zombori Petőfi Sándor Művelődési Egyesület műemlékvédő szakosztályának elnöke — aki félt gonddal vigyázza városa múltjának emlékeit — udvariasan felszólítva felkért egy kulturális szolgálatra. Arra, hogy a Zombor és Baja testvérvárosi kapcsolatok révén próbáljam meg polgármesterünk segítő támogatását megnyerni Czirfusz Ferenc zombori sírkövének védelme érdekében.

Czirfusz Ferenc (1827-1901) tanári és jogi diplomával is rendelkező személyiség volt. Főgimnáziumunk tanára, a bajai tanítóképző alapító igazgatója, városunk valamikori képviselő-testületének tagja — akiről elődeink utcát is elneveztek —, 24 évig tartó bajai működése után Zomborban lett vármegyei tanfelügyelő. Halála után ott temették el házastársa mellé a Szent Rókus temetőben. Élete megszakítás nélkül összefonódott Baja és Zombor művelődésügyével. A két város fiának (és feleségének) méra sajnos csak temetői körmélték maradt meg, nyughelyük megsemmisült. Félt, hogy ezeket a gyönyörű kőfejeket is hamarosan eltűntetik. Írásba foglalt szólnivalómmal ezért kopogtatok most polgármesterünk ajtaján.

Tisztelt Polgármester Úr! Kedves Péter!

Első szólnivalóm lényege az, hogy segítséget kérek a zombori sírkövek megmaradása ügyében, mert ez mindkét település érdeke. Azt hiszem, ez a két város több mint három évtizedes szerződéses testvérvárosi kapcsolatai révén kialakult jó kulturális együttműködés alapján nem lehet vis maior. Talán egy telefonbeszélgetés lefolytatásával elejét lehet venni megsemmisülésüknek. Minden bizonnyal rábíráható a zombori vezető, hogy helyezzék azokat (műemlék-)védelem alá. Abban a hitben kérem közbenjárásodat, hogy ezek a rendkívül szép, fehér márványkő emlékek megmaradnak.

Elmondhattam volna mindezeket élőszóval is, de látnod kell, hogy nem kell a

Cirkli Rudolf felvétele

törődéssel járó régebbi és újabb történetet.

Idősb Schweidel Józsefnek — aki Baján hunyt el 1835-ben — három felnőtt gyermeke volt, két lánya és a zombori szüléssel József nevű fia, a későbbi aradi vértanúk egyike. A kegyelet szép megnyilvánulása volt — bár a vértanú tábormok teste nem Baján porlad —, hogy a bajai Schweidel sírhalmokat rendbehozatta a város. Borsay Jenő, aki nagy erőfeszítéseket tett múzeum létesítése érdekében, erről a Bajai Újságban 1933-ban így írt: *"Nem hinném, hogy indoklás nélkül követek el, de a tények ismeretében kedves kötelességet vélek teljesíteni, midőn nyilvánosságra hozom, hogy a Schweidel sír meglepően gyors és lelkes rendbehozásáért az elismerés és a hála pálmája városunk nobilisan gondolkodó polgármesterét illeti meg, amiért ezt a kérdést sok megértésről tanúskodó gavaléros gesztussal közmegelegedésre megoldotta."* A Schweidel-család Baján nyugvó tagjainak sírjait diákok sokáig gondozták, ma már a vértanú édesapjának a Rókus kápolna sekrestye felőli oldalán lévő 337-es számú sírhelye sem lehetett fel, valószínűleg eladták.

Már 1993-ban megemlítettem egyik cikkemben, hogy nincs gondozója, telis-tele van szeméttel koszorús költőknek, Tóth Kálmán szüleinek Rókus temetői nyughelye. Amikor ezt tőlem megtudta egy bajai hölgy, szabad elhatározásából vállalta gondozását, és mindmáig rendben tartja. Még a költő kézbe vezetett, alig olvasható, anyjára emlékező szép sírversét is újra átfesztette, miért a nyilvánosság nevében ma is köszönet jár.

Többször is betértem az utóbbi időben — amikor a Baján eltemetett Allaga Géza nyughelyét kerestem — abba a Rókus kertbe, amelyet a legmélyebb fájdalom hozott létre. Szomorúság fogott el, hogy nem találham eltemetőt, hol fekszik, csak testvéreomszót és annak családját. Aztán végre megjelentem az övét is. Az alig olvasható, valószínűleg megfordított obeliszk aranyszínű betűi lekoptak, de bizonyítják, hogy szülei mellé bantolták. Ámde a sírkőre Jánossy Dénesnek, a Magyar Országos Levéltár egykori főigazgatójának, az MTA levelező tagjának nevét is rávésték — beütött aranyfüsttel is bevonták —, aki 1891-ben Baján született. Megvehették a sírgödört és a kő emlékoszlopot, vagy rokonságban voltak az Allaga-családdal? Még nem tudom. Jánossy fiának budapesti lakcímét már kiderítettem, de már elhunyt. Másik fiával most létesítik

szomszédságra menni, hasonló terhes gondok kopogtatnak bajai ajtóinkon is, amelyeket nem lehet kikerülni, amelyek szóvilálmán második csoportját alkotják.

Arról van szó, hogy a mi temetőinkben is pihennek az élet színpadáról eltűnt, megbítlésem szerint híres-nevezetes emberek. Több nevet említhetnék, most csak néhányat emelek ki sorainkból. A Rókus sírkerben nyugszik Allaga Géza cimbalom- és esellőművész, zeneszerző, Bartsch Samu biológus, Bellosits Bálint néprajzkutató és fia, Báldy Bálint Kosuth-díjas kisállattenyésztő, Csermák

Mihály honvédelmi ezredes, az uszoki hős, Mészáros László, a '48-as szabadságharc hadgyőzteszere. A Kálvária temetőben Keresztesi Desák János hadmérnök, utazó, idősb ényvi Dömötör Pál jogász, költő, író és műfordító, Nagy István festőművész. A zsidó halottak végső nyughelyére kijelölt temetkezéshelyen Schwerrini Kohn Götz talmudtudós, rabbi. A Szent Miklós szerb templom kertjében Atanackovics Bogoboj szerb író stb. Tudom, kicsodák voltak, ismerem nyughelyüket is. Mielőtt a megoldandó gonddal foglalkoznék, felemlíték a sírhelyekről három

kapcsolatot. Mindenesetre újabb bajai híresség nyughelyére akadtam, ahol az utódok kegyelettel meghagyták az Allaga nevek véseteit is.

Elgondolkodtat, mi lesz a városnak valamilyen szempontból fontos, egykori bajai személyiségeinek sírhelyeivel, akiknek nem maradt utódok, vagy akiknek leszármazottai már nem tudják fizetni újraváltásukat... Eltűnnek ezek a földi emlékek? Hiszen nem kíméli a végzet a sírköveket sem. Az sem adhat megnyugvást, hogy például a felsorolt személyiségek sírját ma többségében gondozzák, ámde meddig? Felmerül az intézményes gondozás szükségessége is, mert nem ápolja már senki pl. Allaga, Keresztési Desk, Dénes, Schwerini Götz és Atanackovics nyughelyét.

Megemlítettem 1993-ban — és 1994-ben — halottak napjára írt cikcsemben is a problémát, és javaslatot tettem. Megírtam akkor az igazat, hogy helyileg védetté — a fizetés alól mentessé — kellene tenni az önkormányzatnak az egyes nyughelyeket, amelyeket a továbbiakban már a természet fenntartó kft. gondoz. Megmenteni véltem ezzel lelkem nyu-

galmát, de a közöny és nemtörődömség követte a javaslatot. Úgy láttam, a jó tanács nem sokat ért, védteleneknek ez a sírhelyek, a sz nem a város közösségének bűne.

Most, a zombori kérés idején ismét cselekvésre *szólomgatom az intézkedésre jogosultakat. A városi közgyűlés bölcsessége is öregbűlhettél állásfoglalásra. Ugyanazt a nótát fújom: feltűbb gondodd kellene őrizni hírességeink sírhelyét, mert elfut az idő. Tunya késlekedés helyett meg kell óvni, ami még megvan. Számbavételükre, felmérésükre bizottságot lehetne létrehozni, mert nagyon meg kell fontolni, kik ajánlhatók be városunk nagyjainak képzelt pantheonjába.

Közgyűről, a város lakóira is kiterjedő általános érdekl. cselekvés igényléséről van szó, amelyet a közvélemény — remélhetőleg — a sajtón keresztül is felügyelni fog, de nem lehet akadály, melyet lelemény le ne győzzen.

Szűfelyes üdvözléssel:

Bándi Tibor

Bognár Benedek

A feltárló ajtóból nyílként suhan a katedrálj. Gyors mozgású, szikár, sziljas természet, visszafojtott belső energiától fűtött személyiség. Szembefordul az osztálylál. Az óvással, kopasz fejből villogó szemüveg mögé rejtőző szempár pásztázza végig a termet. Úgy tűnik, ezt az atyát nem a farkas testvért szellden dorgáló Szent Ferenc materiájából faragták. Az idő sajnos igazolni fogja sejtésünket. Tanárunk sólyomtekinetű elött "rút csiny nem marad, borítsa bár egész föld, föld alatt". Pár hónap múltán egy gyér irodalmi vénájú osztálytársunk elkövezté azt a megfontolatlanságot, hogy házi dolgozatát mással írta meg. Az még hagyján, hogy Bence (egymás közt így neveztük tanárunkat) az idegen tollakkal ékeskedő Papagenót a dolgozat kiosztásakor azonnal lebuktatja. Elég volt visszala-poznia a fizetés néhány oldalát, hogy a nehézkesen fogalmazó diák nyelvezetének feltűnően gyors fejlődését fel-fedezze. Az igazi meglepetés ezután következett. Felpattant székéről, vé-

gigszágaldott a padok közötti folyosón, majd tétozás nélkül rábökött Tomanovits Pista barátunkra: "Te voltál!" Telitalálat. A donort a gyors beismerés sem menti meg a három rubrikát is átfedő elégtelentől. Bencének ugyanis olyan stílusérzete és memóriája volt, hogy ötven dolgozattól csalhatatlan biztonsággal emelte ki a két azonos kézfől származót. A kitűnő dramaturgiai érzékkel megrendezte jelenet után többé senki nem merté megkísérelni tanárunk átejtését. A tan-dráma erkölcsnevesítő célzata maradéktalanul érvényesült.

Bognár tanár őrrel való első találkozásunk nem tartozik a III. Béla Gimnáziumban eltöltött nyolc év kellemes élményei közé.

Kétségtelen, bemutatkozásakor nem törekedett az osztatlan népszerűség megszerzésére. Azt tette egyértelművé, hogy olyan szellemi munkára fog bennünket, melynek ő szuverén, éber figyelmi, kifogyhatatlan energiájú irányítója. Óravezetésének fegyelme és

azorossága még — a nem liberalizmusáról közismert — dr. Barta Lénárdét is meghaladta. "Szívvel-lélekkel tanított — vállalk tanítványai, Bácskai Keve és Simon József —, de keményen követelt is".

Bognár Benedek azonban nem csupán jól és eredményesen oktató tanár volt. Több annál. Egyéniség, akinek karaktere magatartásformát kialakító modellé vált tanítványai számára. Lobogó láng, mely mások fáklyáit gyújtotta fel, és a jövőbe dobott tüzet. A magyar nyelvet és irodalmat tanította két évig osztályunkban. A tanítás szót pontosított: az irodalom lelkét, a költészet szellemét megidéző mágnus varázskörébe vont be órán. Elemzése nem a műremeket lezire szedő és kategóriába szikatulkozó osztályozás. Az alkotás kilás burkát óvatos kézzel bontogatva jut el a lényegig. A művészi látomás fellobogását oly naiv ábitattal élt át velünk, mintha ő is csak most fedezné fel a csodát. Nem állított, hogy a tárgyi ismeretek tudását nem követelte meg. Sohasem tévesztette azonban szem elől, hogy az irodalmi kímivélés legmaradandóbb eleme az élmény tovább-örökítésében rejlik.

1947-et írunk, és közeledett a második békeév karácsonya. A háború emlékei még a lelkekbe nehezültek, következményei pedig súlyosan fekdítették meg az életet. Egykor mintaszörten berendezett osztályunkban szedett-vedett padok barikádjai között szorongunk. A kálványt magunk etetjük nedves, silány, könnyező fával. A szűkös napi porció kalóriatartalma inkább csak illúzióját kelti a melegnek. Az ablakokról a déli órákban kezd olvadni a jégvirág. A diákok öltözéke az általános elszegényedétség állapotát tükrözi. Lupkovic Géza barátom kadét múltjáról kikönyökölt, zsinórtól megfosztott zubbonya áruklodik. Elég általános az elnyítt honvédségi posztból átszabott nadrágok, lemeberzések és köpenyek elterjedettsége. A vedlett holmi több esetben az elesett vagy hadifoglyatláborba került apa utolsó hagyatéka. A szünetekben élénk a kereskedelem. A falusi gyerekek bő uzonnájá válik barter-üzletek tárgyává. Sobránksi Józsa szellemi javakat konvertál élelmiszerré. Kimeríthetetlen ponyvaregény raktárát kölcsönkönyvtárná alakítja át. A májas hurka vagy szilvalekvár töltetű, kettős kenyérszeletek a záros határidő kölcsönzés ellenétélelézesei.

A városi gyerekek fontos exportcikke a töltényhüvelyekből nyerhető szemes puskapor, valamint a "spagetti"-nek elkeresztelt, ágyúlőszerből kitermelhető, csöves nitrocellulóz. A guberálók és a felhasználók szakmai felkészültségét mindfélre, egy a háborús hagyaték feldolgozását csak egy ízben zavarja meg üzemi baleset.

Kopárak az otthonok is. Több elmenekült osztálytársunk családját csak kirablott, üres lakás fogadja. Elszökükl, szegényes életünkben az egyetlen színtelen a muzik műsorának gazdagodása. A háború idején kérésrezt angol-amerikai filmipar termékei előtt a kelet-európai piacot. Ám az Uránia vagy Középponti Muzi jegyárának összehurrogatása csak szorgos takarékoság ritka lehetősége.

Borongós, hófelegekkel terhes decemberben közeledik 1947 karácsonya. A szünet előtti utolsó órára Bognár tanár úr abaposzt borítású kötetekkel fordul be osztályunkba. Nincs felteletés, és a tanmenet rendjét megtörve Nyírő József regényé fűzőtt novelláinak gyöngyeiből szemezget. A tanterem ablakain kívül ónos szürkeség, bent a hőmérő tárgyilagosan jelzi a 12 fokot. Fekete kabátját vállára vetve, Bence a katedra sarkára ül, és a feltűnt könyv lapjáról kiárad az irodalom ígérete. A Hargita fenyvesei sahognak, hegyi patak csobogását hallani, legelők borította völgyoldalak nyílásból deszacsakállás templomtorony fúrja sísájkát az égbé. Felelték havasok ormai bólogatnak. A történetek füzere mentén elérkezzen a karácsonyhoz, mikor a szüzenzdés Üdö Márton vezetésével éjfélre misére indul a hegyi legelők pásztornépe. Ám a völgybe rejtőzött falu útját a vihar méteres hóval borítja el.

A menet élére Komost, a vénost, széles szűgyű bikát állítja a vén pásztor. A hatalmas állat futtatva törri az utat a kised jászlához tartó gyűkekeznek. Vad dűlvel, hóviharral tör rájuk a természet, és a patákmeder barlangszerű kimosásba a úzi be öket.

Tűzet csiholnak, és itt fabrikál jászlat Uz Bence a háború viharából megmentett, magával hozott kis Jézus szobornak. A természettel folyamatosan küzdő, nehéz életű embereknek itt, a patákmeder töbzézetben tejesedik be karácsony misztériuma.

Felelték fehér, halálos hóviharral tombol; a védett kis zugban meghűdözva a tűz mellett szunyadnak el, szívükben az

újra megszületett Jézus földrezsállításának bizonyosságával.

Több mint ötven év múltán nem tudhatjuk, ösztönös ráérzéssel vagy tendenciózsan választotta ki Bognár tanár úr a karácsonyi olvasmányt. Fél század távlatából visszapillantva lehetetlen nem látni, hogy a mi, Üdö Mártonnál népesebb csapatunk sorsa hasonlított a havasi pástorokéhoz. Csak azt nem tudtuk még, hogy az 1947-es év hideg decemberébenél zordabb viharokat ereszt még ránk a történelem. Még az óra tartott, míg Bence ízes magyarsággal, szépen artikulálva Nyírő szövegét, a tantezem jeges levegőjébe beáradt valami melegség. A máskor ridegnek tűnő szerzetes-tanár karácsony fél évszázadon átvilágított emléké ünnepeét varázsolta elének.

Mind Bácskai Keve, mind Simor mérnök úr — az egykori tanítványok — tökéletesen egyformán emlékeznek tanárunk egy uralkodó jellemvonására. Ez a szenvedélyes, meg nem alkuvó igazságérzet volt. Bencét osztályigazásában nem befolyásolta sem előítélet, sem a kliens személyére vonatkozó más körülmény. A kalkulust kizárólag a feleletben tükröződő tudás, illetve a dolgozat beírása alapján állapította meg. A kötelező tananyagon túlmenő ismereteket messzemenően értékelte. A jól sikerült dolgozat jeles részleteit — akárcsak az elrettentő példákat — javítás alkalmával felolvasta. A szöveg fess dunántúli kiejtésében szárnyakat kapott, és Bognár tanár úr fukaron mért dicserete évtizedek múltán is melengelő emléke maradt tanítványainak. Tökéletesen mentes volt a gyakori hibától, a diák beszaknyázásától. Késégykivül, az osztály szellemi arisztokráciájának rangja volt, de ezt a noblesse oblige cíve szerint csak állandó önműveléssel lehetett megtartani. A lászálást a kedvenctől sem törte el. Viszont a fekete bárnyók sem ítéltettek végleges kárhozatra. Egy jó felelet, egy sikeres — és hitéles — dolgozat magásra röpitette őket Bence becsülésében. Ez a kemény, szigorú ember velünk örvendezett, ha tanári ambíciója egy tonyább lélekből is kicsíholta a teljesítményt. Megvesztegethetetlen igazságérzete gerjeiben kódolt jellemvonás lehetett, azonban valószínű, hogy karaktere kiteljesedéséhez egy példakép is hozzájárult.

Ervöl Bácskai fűszitelendő úr közlése alapján tudunk.

A húszas évek végén, egy júniusban a ciszterciek budai gimnáziuma városzerte kitérgyaló skandalum középpontja lön. Az még nem szenzáció, hogy egy maturandus megbukik. Csak-hogy az érettségien elvzró diák a Huszár vezetéknevet viselte. Tudnunk kell, hogy az atya, Huszár Károly 1919-től mintegy fél éven át töltötte be a miniszterelnöki méltóságot. Még ennél is lényegesebb, hogy magas állami tisztsegein kívül (közoktatási miniszter, felsőházi tag, parlamenti alelnök stb.) a keresztény kurzus vezetője vezéralakja volt. Neves és jó publicista, akinek család- és népesedéspolitikai gondolatai ma is megiszvilendőek. A nemzetközi katolikus mozgalmakban és a Vatikánban is ismert személyiség. Erdemeit IX. Pius a Nagy Szent Gergely lovagrend nagykeresztjének adományozásával ismeri el. Vegyük még ehhez hozzá, hogy a Horthy-rendszer szellemisége nem nélkülözi a feudális jegyeket. A hőbörés egyik jellemzőes vonása az atyai érdem átörökíthetősége. E szemlélet működésének bemutatására elegendő a vitézi cím örökölhetőségére vonatkozó — lényegében abszurd — törvényre utalni. Nos, 1930 táján Schilling Roger áldozópap, a Szent Imre Gimnázium tanára nem osztozott kora oportunizmusában. Úgy elnyektek az érettségi vizsgán a Huszár-gyerekek, akár egyéb közrendű halandók sarjadéka.

Az események szemlélője volt egy kis Győr megyei falucskából Budapestre kerülő diák, Bognár András. (Benedek a rendi neve volt.) A Gyömöre községből a fővárosba elszármazott parasztfiúra nagy hatást gyakorolt a fiatal szerzetes tanár, Schilling Roger elvi szárdasága. Mint ezt rendtársainak elmondta, ítélete függetlenségének félt óvásában hajdani tanára és későbbi szerzetes testvére szolgált számára mintául.

Bognár Benedek egy évtizedet sem tölt az oktatói pályán. Tanári munkássága javát Baján fejté ki, míg az iskolák államosítása végleg el nem távolítja a katedrától. A lelkipásztorkodás hosszú és görnyögős évtizedek következtében. Az államhatalom megtisztelő figyelmé nala kevésbé markáns egyéniségeket is szemmel tartott. Megleppő, hogy ez a szókimondó, ábes nyelvű papot nem sújtják jelentősébes retorzióival a szigor különféle fokán üzemelő marxista kurzusok. Pedig már a szentjánosi kápol-

Kisiskolások és a tanító úr (1904)

nában tartott, 1949-es karácsonyi prédikációja felszította a bajai pártbizottság dühét. A veszedelmes példázat a csillag után induló napkeleti bölcsek istállóban végződő missziójára alapozott. Bognár főtisztelendő úr nem minden ironiás nélkül javasolt óvatosságot a csillag megválasztásában, mert a család égítést könnyen vezérelhet olyan istállóba, melyet nem avat szentéllé a Kisdéd megtestesülése. A szentjánosi kápolnába pártmegbízatásból is járhattak egyesek, mert a városi pártbizottság tajtékzott az éjfélt misét követően. Am a hatalom ökle ezúttal nem sújtott le rá. Pasztorálása idején Soprontól Fehértől bejárta a Dunántúlt. Helyváltoztatásait nyilván nem mindig motiválta belső késztetés, hanem az egyházi hivatalt (a pártállam cilenőrző szerve) labdáztott a karakán lelkipásztorral.

Élete alkotmányát a Mons Sacer-en, a panonhalmi apátságban töltötte el. Életvitelében hű maradt önmagához. Szigorú, aszkéta szerzetes, aki lelkét a nagy útra szorgos öntökéletesítéssel készítte fel. Bár tekintetét ekkor már új horizontokon pihenteti, a kor szellemi életével való kontaktusát mindvégig megtartotta. Rendszeresen olvasott, és az új eszméket beleérező készsége fenntartásával építette be műveltsége rendszerébe. Volt tanítványai gyakran látogatták meg. Szelleme, ez a lobogó, szenvedélyes, oltahatán láng, végső khamvadása előtt még új tüzeket gyújtott.

Dániel József

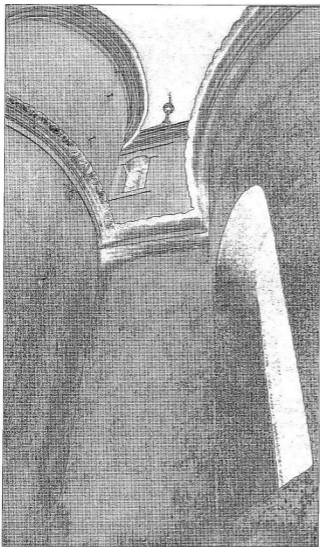

Perger Vince bajai műterméből

A DUNA FOTÓKLUB FOTÓTÁRÁBÓL

Bandi emlékezete

Ligeti László: Kompozíció

Vajon mondhatjuk-e, hogy azt, aki már fizikai valóságában nincsen közöttünk, ismerjük igazán? Megismertük-e lényegét, hibáit és erőnyeit? Figyeltünk-e eléggé életében reá és tetteire, szavaira, mindarra, ami belőle kisugárzott környezetére, s mint hagyták, itt marad róla emlékeztünkben? Nem maradt-e — Atyval szólva — északfok, titok, idegenség?

Most, hogy már ötödik éve nincs közöttünk Richnovszky Andor, úgy vélem, én magam sem éreztem meg személye különöségét, csak sejtettem értékeit, sokkal inkább megismertem őt a HIÁNYA által.

Megismerkedésem Bandival nem egyszerű hétköznapi történet. Számomra esemény volt! Azt is mondhatnám, hogy tipikusan "bandis", és sokat megsejtettem akkor kezdődő barátságunk élményszámba menő együttlétek, levélváltások minőségéből.

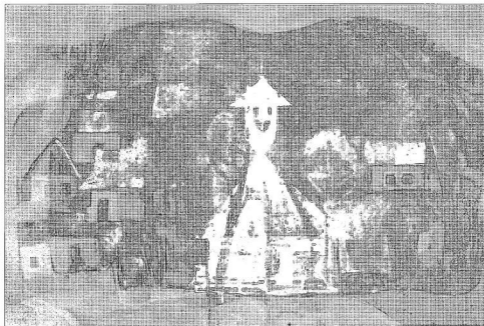
1979-ben kiállításra hívott meg a Sárosvári Nádasdy Vár akkori munkatársa. A helyszín és a meghívók szándéka szerint jobbra vasi tájakat és az itt élőket feldolgozó terményeimből válogattam. Még állt a kiállítás, amikor egy késő délután bekopogott hozzám Szombathelyen a műterembe egy úr — akit nem ismertem addig, noha ő is szombathelyi —, bemutatkozott, bemutatta vele érkezett barátját, dr. Pataki Lászlót, akivel itt jártak a környéken.

Töbör egyszerűséggel szó szerint ezt mondta:

"Uram, Sárosvárról, a Várból jövök az Ön kiállításáról. Ott láttam egy képet "Örség" címmel. Megadták az Ön lakcímét, visszajöttem, én most ide letöltök, és addig nem megyek el, amíg azt nem mondja, hogy az a kép az enyém." És leült. Talán percekig csak néztem, ennyi határozottság, az egész helyzet különösége — mint később kiderült —, hozzáértése ugyan meglepett, rendkívül szimpikusnak találtam ezt az egyenes beszédet, s bár kicsit sajtogott a szívem — egyik kedvenc festményemről volt szó —, átvéve stílusát, ezt mondtam:

"Uram, az a kép az Öné, de nem azért, hogy most felálljon és elmenjen."

Ezt követően — bizvást mondhatom — az a ritkán átélhető hangulat alakult ki, amit csak két egymást teljesen megértő ember kaphat ajándékol.

Marosfalvi Antal: Órség

Amiért Bandi ezt a képet választotta, világos; nagyon szerette az illúzióit, a vasi tájat, halmokat, vízfolyásokat, Kőszeghegyalját, az Órséget, az őt kis román kori templomocskáinkat, hivatása révén a növény- és állatvilágot. Ezt fedezte fel a képben, ezért fordult vissza Sárvaró, útfan Baja felé.

Később én magam vittem el neki a képet, s ekkor mindent megértettem; láttam maga alakította környezetét, könyveit, a falakat borító festményeket, csiga- és kagylógyűjteményét. Élése, igényessége és sokrétű érdeklődése olyan barátságot alapozott meg, amely nekem csak egyszer adatott meg.

Különös képessége volt Bandinak ahhoz, nagyon embereket hozzon össze. Néhány hónap alatt megismerhettem sok értékes embert. Neki köszönhettem, hogy találkoztam Alföldi Alberttel, dr. Kővecz Gyulával, Kőhegyi műzesanigazgató úrral. Rajtuk keresztül már 1980-ban ott voltam a hajósi nyári művésztelepen — micsoda tirsaságban! —, ott voltam Miskén, Tóth Menyhért házában. Az új környezet, a "Pinco-filu" lakói, az új képzet inspirált. Még ebben az évben kiállítást szervezett Bandi Baján, az SZMT székében, azán Kiskunhalason, a kőbányatanástermben, majd Császártöltésen. Az

csak természetesen, hogy ő nyitotta meg kiállításaimat. (Milyen kár, hogy nem őriz irás gyűjtemény gondolatait, hiszen papír nélkül rögtönzött!)

Amikor itt járt Vas megyében — az Alpok-Adria tematikus program keretében —, "szállásmestere" voltam, vagy itt lakott nálam vagy a választott terület közelében, de mindenképpen sokat voltunk együtt. Kért, hogy állítsuk össze útiutakat, hiszen fiatalon elkerült hazáról, én viszont imádom e tájat, ismerem a vizeket, forrásokat s az oda vezető utakat. Ezek az együtt töltött barangolások lettek a köztünk kialakult barátság és egyetértés fő elemei. Ilyenkor ritkán ment el tőlem festmény vagy valamilyen fából készült tárgyam nélkül, amelyeket vagy elkunyerált vagy önként adtam, hiszen tudtam, hogy értő lélekhez kerülnek.

Bandival lehetett "találkozás" a köztünk lévő 250 km távolság ellenére akár naponta is. Találkoztunk is azzal, hogy úti célt, létévalót javasoltunk egymásnak Európában (mindketten imádtunk utazni), vagy csak egy jó szálláshelyet az Alpokban, találkoznunk lehetett egy jó könyv ajánlásával, gyakran egy-egy felfedezett verssor elköltésével, zenében, kiállításokon — vagyis,

ahogy így utólag látom —, mindenben, ami igényes, emberhez méltó, ünnepeket a hétköznapiakban.

Bozok egy kis falucska az országhatár és Írott-kő köze szorítva. Az erdő és a falu között van egy kis házacska — néhai borospince —, ahova Bandi nagyon szeretett eljönni. Támpontul szolgált kirándulásainkhoz, kutató munkájához. Ilyenkor éreztük magunkat a legjobban. Hosszú beszélgetések vagy éppen több órák beszélés hallgatások nagyon sokat alakítottak rajtam. Vagy füstölőgtünk, dobogtunk a rossz irányú változások felett, a természetpusztító jelenségek miatt, vagy önfelédten és kettőzött örömmel (hiszen kettős a megosztott öröm) gyönyörködöttünk abban, ami ott és csak ott még megmaradt. Emlékszem, egy kis patakánál, ahol fehér hab szórt a vízen, azt mondta keserűen: "Ahol a víz így habzik, ott már haldoklik az élővilág."

De nem csak a fenyegető jeleket vette észre. Figyelt mindennez. Így tanultam tőle néhány, szomorúra megosztott növényt különösen megbecsülni, mert megtudtam, hogy ritkaság. Amint egyszer a ház mögött a sziklákon ülünk, azt mondta, látod, ahol ez a zuzmó még él, ott még tiszta a levegő, örülhetez

nekí. Ja, a több évtizedes határvévesztési elzártságának van valami hozadéka is. Szinte újjongott, amikor látta egy tavaszon a négyféle kökörcsint virágozni vagy a lila üstökű oszmolyját, az agarköcsört, a kapotnyakot.

Néha telefonáltunk, ha oltánk adódott. Egyszer bosszankodva mondtam neki: – Képzeld, azok az átok nyulak mindent összerág-tak Bozsokorn. Mire ő: "A nyulak voltak ott előbb." Nos, barátságunk ideje alatt ilyen tévedhetetlen lényegléttással, vitát nem tűrő igazsággal tette helyre a dolgokat, nemcsak nyúlragás ügyben, hanem életfontosságú kérdésekben is.

Leveleit olvassva a legfőbb tanulság számomra, hogy hogyan kell elődönteni, mi a fontos az emberi kapcsolatainkban a mi nem. Az is világsási vált számomra, hogy hérmilyen kemény, főleg más véleménye volt valamiről, mindig ott volt állítás végén a toleráns kérdőjel. A bizonyosság és kérdések a szilárd meggyőződés és a talán között keresve igazát, a követendő minden dolgunkban, az ő esetében munkahelyi vezető-vezetett viszonyban, a kimondjam-e vagy nem érdemes dilemmájában, a nő-férfi kapcsolatban — s az életkor előrehaladásával —, a hit kérdésében, minden sorsdöntő élethelyzetben.

Amikor beteg volt, nem is ariant volt keserű, hanem azért, mert nem élhette vibráló, mozgalmas, sokat bővíthető, nyitott életét. Nem utazhatott. Aztán betegsége komolyra fordult — sürűsűdtek azonosorú, zör-tülő levelei —, írta nekí figyelmen kívül hagyva vissza kellene fognia magát, tudomásul kell vennünk saját határainkat. Azt válaszolta: (megint egymondatnyi lényeg!) "vagy teljes élet vagy semmi!"

Ki tudja? Talán csak sejtem, hiszen kemény következetességéből ez valószínű, ha múlté után nem élhetett teljes életet, nem akart élni

Richnovszky Bandit olyan embernek is-mertem meg, aki sugároz, nem tűr kö-zelítést, laposságát, igényes magával szemben, másoktól is ezt várja, mozog és moz-gat, tesz és működtet. De ami a legcsodá-latosabb élményem — most öt év után pedig meggyőződésem —, ő volt az a ritka szellem, aki egy kis célzással, hogy mit olvassak ki, hogy mit nézsek meg, hogy ez a világ egyértékű velem vagy veled, innéppé tudott varázsolni minden szürke hétköznapot.

NEM EZEK az ünnepnapok HIÁ-NYOZNAKI!

Marosfávi Antal

Ornitológia

Életem utolsó békeidőszakaka szigorító évem volt. Nem meghatározó, de emlé-kezetes eseményeként emlegetném pél-dául sikeres egészségügyi államviz-gátomat. Ezzel együtt azonban minjárt egy vallomást is kell tennem, ami szerint, ha nem is győtrő, de maradandó lelki-meretfurdalás kísér az eseményvel kap-csolatosan. Nevezetesen csupán annyi, hogy túl könnyen abszolvtáltam a jeles eredményt. A közvilágításról kellett felelnem, és talán két perig sem tartott az "expanzé", abban az idilli biztonságban, amikor a diák tudja, hogy már jó előre megszolgált az eredmé-nyért, és titkos szövetséget kötött tanár-sal.

A Tanár nem volt más, mint Kanyó Béla professor, a magyar orvos-polihisztor-ek egyik utolsó hírneves tagja. Megeljé-ten adakozó, drága lélek. Ma is vallom, hogy legkevésbé az érdekelte, amit a leg-jobbban tudott — az orvostudomány. Sokkal inkább volt mondjuk a költészet fel-keztet rajongója, művelője és — hogy a témához igazodjam — az ornitológia kivá-ló tudosa. A madarak vonulásának indíté-kei és törvényszerűségei izgatták. Be kell vallanom, hogy a közvilágítás — mint köz-egészségügyi tényező — unalmas sztere-otípiá maradt még a vizsgázás pillanatában is. Ahhoz képest feltétlenül, amit például a csirkejásokkal játszottunk és győtrőd-tünk. Diákéleti tagként az volt a feladatunk, hogy a tojáshéj biztonságából végtelen, de erőszakos türellemmel kiszabadított csira-mászkat tollas, csipogó élőlénynek kellett varázsolni a természet melegében. Ez végül is sohasem sikerült. Legálább egy nap mindig hiányozt az sikerhez, pedig a szemünk láttára állíthatóan gyarapodott az élet, ugyanúgy, mint millió madárfészék-ben évről évre.

Csak hát az a csoda, ami ott magától érte-tődő, az itt, a laboratóriumban nem lett az. Minden "ósfolyadék" elfogyott. A kicsi madár már ott volt. Feje, lába, szárnya szépen elrendezve mozgott, csak egy könnyed mozdulat kellett volna, hogy az asztára mozduljon. Még a tojáshéjat sem kellett feltörnöm. Ez a végso aktus mégis hiányzott, és a kísérlet — mint mondtam már — egyetlen egyszer sem sikerült. Megnyugvás azonban — és a könnyű vizs-gát is felmeant —, hogy igyekeztünkkel, csodavárasainkat, reményeinket jutalmaz-ta tanárunk. Milyen boldogító impresszió

maradt ez a közös munka. Életem szőlőben. Minden tojással újra és újra előről kezd-tünk mindent a megismerés és az eredmé-nyem igézetében.

Professzorunk mindent tudott. Abban az időben nagy kedvvel játszottuk a barkoch-bát. Ezt s kitalálós játékokat csak ismert szemé-lyekre céloztuk. Nagy etikával kellett kombinálni, hiszen a blöffölés hamar kelle-rült, mert minden újabb betű után rá lehe-tett kérdezni a végso eredményre. Emlé-kszem például, hogy egy játékok Nkrumah, volt ghana elnök nevével lehetett meg-nyerni. A professor szobájában játszo-ttunk. Íróasztalán állt, mással foglaltos-kodott, de döntő kétségeinknél mindig jó betűket mondott.

Egyszer összeesküdtünk ellene. Előre megbeszéltük, hogy a fáttyúszerkő lesz az ominózus megfejtés. Hosszasan és kompli-kálisan kezdtünk, bizonytalankodtunk, titfetesen okoskodtunk. Meggyőző meg keresensólyom fészakaljáról korteked-tünk.

Ígyantán csendesen megszólalt: "Fiókaim, maradjatok a betveknél, és mondjátok va-lamit a fáttyúszerkőről. Egymásra néz-tünk. Fogalmunk sem volt a madárról. Át-ültünk asztalához. Arról beszélt, hogy a vadászpuska tölténye drága, nem is paza-rolná senki fülesbagolyra, sárgarigóra, búbos bankára, ha nem lenne valaki a hát-terében, aki jó pénzért üvegsemű porfogó-kat készít belőlük.

Jó és boldog szövetség volt ez, mindkét félnek megerő, meg a könnyített állam-vizsga árán is.

Aztán jöttek az önálló évek. Visszakeresé-s és újrafelfedezés mindennak, amit ott, a tanári szobában, a boldog biztonság álla-potában átéltünk. Ott, ahol fogták a kezün-ke, és minden olyan magától érteődő és igazságos volt.

Közben a madárfészékek minden évben újra épültek. Millió energiával, millió szál-ból. Rettetébben, figyelemmel és remé-nyekkel. Emberi léptekkel, esendő naiv-tással. Hiszen a növekedés galagonyaköré még alig létszott ki a csalánszönyegből, és máris fészéket épített rá a barátka. Macská-nak, siklóknak ill sem könnyebb, mint ennek a kis csalánszék az elpusztítása. Debát ilyen önfelelt bizalommal élnék és építkeznek a gerlek, a rigók, nem is beszél-

ve a fáciánokról. Felfedezőükhöz mégis kell valami ragadozó ösztön. Ha más nem, csupán annyit, hogy gondolni kell rájuk vagy épen keresni kell őket. Semleges töprengéseim, meditatcióikkal eltéved a figyelmem és biztonságomból lesz a kálitás. A legjobb a kíváncsi keresés, a felfedező csodálkozás és a simogató védelem.

Valamikor régen Bonyhádon gyerekeskedtem. Ott tanultam madarászni. Ha valaki arra jár és a bevezető út nepomakis hídja körül hall egy madárfüttyöt, gondoljon rám. Ez a híd a határírkot feveli át. Tiszta, gyors folyású víz terel. Mindkét partja magas, meredek, sűrű bokros, cserjés, virágos völgy.

Kisgyerek voltam. Mindent észrevettem, és mivel mindent először láttam, mindent felfedeztem. Csodálkozás volt minden, titokfejtés. Naphosszat mészéltam a tiszta sodrású sekély patakban. Karmyújtásnyira sűrű bokros kísérték. Ez volt az éretlen éstem. Rajtam kívül aligha járt itt valaki. Azóta is hiszem, hogy az élet előlege, és lapozható könyv a természet.

Akkor még nem tudtam, hogy pontosan mit látok. Hogy hívják a virágokat, és hogy vörösbegy, vízirigót, vadgalambot, szárcsát vagy éppen vízisikét követek-e. Ott zöldyvirág, vízisikló sűtkérek, amott sármány vagy éppen kékhegy repdes. Emelkeim egy csodálatos és rendezetlen rendezetnanná bővültek, barátságos és biztonságos közösségbe tartanak ma is. Ilyen érzés lehet a szalonok hangulata vagy egy állandó klub biztonságja.

Itt a határírkot partján láttam először békát nyelű vízisiklót, aűtkérező pézsmapocokot, türepogémfészket, jégmadarat és kakukkföldet a nádi rigó otthonában.

Kalandjaim is voltak. A merdek part egyik erős bokortörzsről jókora szarkafészket épít. Nem tudtam, hogy már tavaly készült, és most vörösvércse költ benne. Amikor körülményesen felmásztam, és a kőllérelbent, csak akkor gondoltam arra, hogy valami nagyon érdekeseget lelek. De a merdek partra kapaszkodó gyökök nem bírták vadozó súlyomat, és az egész bokor átdőlt a másik partra. Csalánok és vadrozsbokrok közé huppantam. A vörösvércsék ősszerűek. Szégyenkezve menekültem és vakaróztam hazáig.

Aztán jött egy magas, gyönyörű nyárfa. Tízláb fölött a parttól, tővért elérte egy bűzátábla. Fent, magasban varjúfészkek lüktögtet. A reménytelenül látszó vállalkozás ellenére nekivágtam. Az út felénel bereztem. Se föl, se lefelé nem mertem mozdulni. Mégis volt bennem valami győ-

zelemi érzés. Valami igazi kitekintés. Kényeszer mozdulatlanúságom panorámája a Weber-puzta dombmagaslát és a Zománagyár körvonalait rajzolta ki. De alattam volt a világ egy része. Kegyetlen kínok, horzsolások és dörzsbőlések után ereszkedtem alá. Az ügyet ma is legmerészebb alpinista teljesítményként értékelem. Azzal együtt, hogy a szürkevarjú frigyéltre méltó könyvedséggel jut sokkal magasabbra naponta százzor.

A szürkevarjú egyébként madárvilágom különleges szereplője. Azt hiszem, hogy nem szeretem. Nagy és kegyetlen rabló. Hosszú éveken át figyeltem, hogy egyetlen fészkelő pár miképpen tartotta rettegésben a jókora ligetes erődárbatot. Fészkeimből alig repültek ki fiókok.

Olyan haragra gerjedtem, hogy hatodik év-tizedemben csúzlít csináltam. "Élettapasztalatom és összeköttetésem" révén ebben a korban már nagyon jó csúzlít lehet készíttetni.

Méretes kavicsok és speciális ölomdombok külön zseakóban lógtak nadrágszíjamon. A szürkevarjú ellen indultam.

Magas nyárfa legmagasabb ágvilájában fészkeltek. Csak farktollainak végét láttam. A csúzlít jó volt, a vadász kevésbé. Hiányzott már a edikereszt. Így hamar elfogyott legalább néz kavics. A tavaszi két év, a fuvallatokban rezgő ezer levél elvakított. Szemfelvegrem finom párat vontak a sok elvezetásban kicsordult könyvek. Mondanom se kell, hogy a varjúfőkek zavartalanul kikelték, és mindig nagyon zűbek voltak. Az újabb és újabb károgo vadászokrutak végére üres lett a vörösbegy fészke is, és még egy újszülöt kismacsakát is elvittek. Csak a cúnkecsaláddal nem bírtak. A fészek egy útjelző tábla alumínium csővébe épült. Hász-harminc centiméter mélyre. A legvetemeltűbb stratégiaélv se lehetett megközelíteni. Mág sem értem, hogy ebből a szűkös írkbabimból hogyan repült ki legalább nyolc fióka. Ha meg már repültek, fityvet hánytak a varjúkra.

Ha egyszer elem toppanna egy jószágom tündér, és megkérdőzde három kíváncsiságom, biztosan közöltük lenne az is, hogy maradjon életben és még hosszú éveken át költson a szürkevarjú. Sűrűsödjön és magasodjon a madárdalos erdő. Valaki más majd azt fogja kérni, hogy a fáciáncaibék maradjanak életben és kápirgálhassanak békében. A jőtündérmék tgyis be kell tartania a szavát. Ó majd elintézi, hogy csuszka és légykapó meg a szürkevarjú is boldogan éljenek, amíg meg nem halnak.

Vajtai István

Előszó

Az idei Föld Napja alkalmából az Ifjúsgói Ház pályázatot hirdetteti, melynek két díjazott pályamunkáját közöljük.

Dékány Adrienn I. díjat, Szlavikovics Viktória III. díjat nyert.

Nem várt faj a Kárpát-medencében: vadgesztenye – aknázómoly

Bevezetés

Földünkön egyre jelentősebb változásoknak vagyunk tanúi. Bolygónk számos részének politikai válságnai a környezetre, természetire is negatív hatással vannak. A jelek alapján úgy tűnik, hogy átalakulóban van az időjárás. A tavasz és az ősz többnyire alig érezhető, a telet szinte nyár váltja fel, a nyár pedig tébbe fordul át. Ezeket a változásokat nemcsak az emberek, de az állatok és a növények is érzékelik. Fentiek egyik következményeként eddig nem tapasztalt vagy már legyőzöttnek hitt kártevők pusztítanak, amelyek szintén jelentős környezeti át-alakító hatást fejtenek ki. Tanulmányozva az utóbbi évek változásait, a kép, amit kapunk, igen elgondolkodtató.

Előzőekkel összefüggésben szeretnénk felhívni a figyelmet egy olyan kártevőre, amely környezetünk meglévő értékeit veszélyezteti. Iskolánk udvarán 15 darab, mintegy 60-70 éves és 4 darab 3-4 éves friss ültetésű gesztenyefa található. Ezek sajátos hangulatot és mikroklímát kölcsönöznek az intézmény ezen részének. A őtűk színeszetben szívesen sétálnak ezen fatanuzsálemek árnyékában. Sajnos, három éve ezeket a fákat betegség támadta meg, és diaktársaimmal aggódoó figyelemmel kísérjük sorukat. Munkánkban megpróbálom feltárni azokat az okokat, amelyek a fák állapotának romlásához, megbetegedéséhez vezettek, és javaslatot teszek a probléma megoldására.

A probléma nem csak helyi (az iskola területére szűkítve), Baja város és az egész ország területén jelentkező gondról van szó. Csak a város területén mintegy 500 parkolat, udvarokat és utakat szegélyező-díszító időse, hatalmas ágaival tiszteletet parancsoló gesztenyefa található, ami együttlál jelzi a nagy nagyságrendjét. A fehér virágú vadgesztenye (*Aesculus hippocastanum*) levelein egyre növekvő számban aknák jelennek meg. A lombzot elszíneződik, majd idő előtt lehull, amely a fák pusztulásához vezetethet.

A lepkéről általában

Az 1993-as évben a térmával foglalkozó szakemberek új lepkefaj megjelenését regisztrálták hazánkban. A parányi lepke (1. ábra lepke, 2. ábra lárvá) láttán senki sem gondolta, hogy vadgesztenyéseink jövőjévé ellenséggé találja magát szembe. A vadgesztenye aknázómoly (tudományos nevén *Cameraria ohridella*) a Balkán-félszigeten lévő Albánia és Macedónia határvidékéről, az Ohrid-tó mellől jutott el hozzánk (ott találták rá 1986-ban először). A szakemberek a környező országok közül Ausztriában 1989-ben, Olaszországban 1992-ben és Németországban hazai előfordulásával egyidejűleg 1993-ban észlelték. Magyarországon 1994-ben a Dunántúlon terjedt el nagyobb számban. Jelenlétét pl. a kocszhelyi gesztenyések lombjain igazolták, amelyek ágain az aknák kővetkeztében betegnek lógtak a levelek. A lepkék károsító hatásai miatt sok helyen a fák mészoldóvirágzását is megfigyelték.

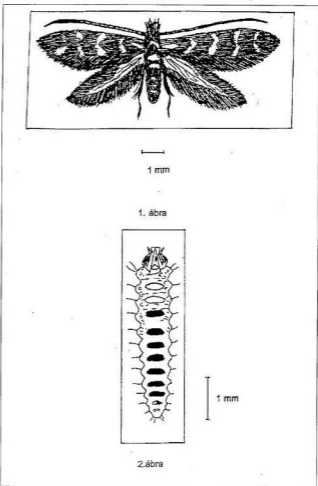
Itt szeretném megjegyezni a következőt: a károsnak minősített rovarok jelentős része csak túlszaporodás esetén válik valóban kártevővé. Egy bizonyos egyed-sűrűség alatt nincs jelentősége jelenlétének. Jelen esetben a számára megfelelő környezeti feltételek (változások) nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy az aknázómoly láthatóan, tapasztalhatóan a vadgesztenyét veszélyeztető mértékben el tudott szaporodni, és ezek után jelentősegyértelműen károsnak minősíthető.

Ennek az alapvetően a Mediterráneumban elterjedt fajnak a megtelepedésétől északrabbra történt előfordulásáért elsősorban a meleg időjárás a felelős. A vadgesztenye aknázómoly — előzőeknek megfelelően — főleg déli, dél-keleti irányból érkezett, amelyhez valószínűleg a szél is jelentős mértékben hozzájárult. Ökológiai szempontból az enyhülő téli időjárás kedvező számára. Áttelelő formája (a báb) nagyon érzékeny, a hosszan tartó hidegek és a negatív hőmérsékleti értékek pusztulást okoznak. Megtelepedésének egyik feltétele az erőteljes nyári felmelegedés, amely az utóbbi években sokszor aszályos időjárással párosult. A szárazság miatt a tűpnövény (jelen esetben a vadgesztenye) legyengül, és ez általában segíti a lepke szaporodását.

A lepke és dinamikája

A lepke leírása az Irodalom alapján
Czencz Kornélia (1997)

"A kifejlett rovarok (az imágók) testhossza 3-4 mm. Kétpártú nagytrá megfigyelhető, hogy az előláb szárnyuk arany pikkelyes felszínű 4 fehér keresztvonalú található. A lepkék fejének dús homlokszőrzete, valamint a csipkék és a lábak keresztvonalozottsága az adott lepkocsaládba tartozó más, Magyarországon már korábban ismert lepkéféjőkon is észrevehető. Az aknázómoly petéi oválisak (0,3-0,5 mm), vízszintűk, finom mintázatúak. A lárvák (hennyók) laposak, fejük háromszögletű. Teljesen kifejődve 3,5-4,8 mm

testhosszúságot érnek el, hátoldalaikon barna, közel trapéz alakú kítin mezők találhatók. Az előláb levélbőr (epidermiszt) csipesszel eltávolítja, majd mikroszkóppal megvizsgálva a petéktől kiinduló kis aknacsatornákat, a hatalmassá szélesedő aknát egészen a bábozási helyig négy egyre növekvő, barna leveldelt fejtök találhatók, ami öt lárvastádiumra utal. A hennyók csak a levél felső epidermisze alatti oszlopos parenchimat, illetve szivacsos parenchima felső rétegét fogyasztják el, így jön létre az "aknatejt" és a "sátorakna". A lárvák táplálkozásának következményeit vizsgálva az állapítható meg, hogy csak a levél felszínén éri parzsnítva a növényt. A bábozódás előtt a fejlődésüket befejező hennyók kb. 4-5 mm széles és 6-7 mm hosszú üreget készítenek a levélbe, ez bábozásiái

helyül szolgál, ami a levél fonákján fedezhető fel. A kaszárát készítő ötödik stádiumú lárvá az üreget finom szövődéssel tölti ki, majd igen sűrű szövésű bábkamratot készít. A bábozódás idején elfűnnek a fehér, ovális dobtátránya emlékeztető kamrafedelek, amelyen keresztül jól kivehető az előláb, illetve később az egyre sötétebb színi fedett láb. A bábkamratot mellett egy lárvahár is található, amelyből az utolsó stádiumú bábkamrakészítő lárvá bújhat ki korábban elő. A nyári szomszédok esetében nem mindig készült el, valószínűleg ez azért van, mert ekkor még nincs szükség a báb védelmére. Az imágóvá válás után a kifejlett lepke a báb homlokán található tövis segítségével átszakítja a bábkamratot, és az elhalt epidermiszt, majd "derékig" kitornázza magát a levélből. A

lepkék kirajzását üres bábingek jelzik. Eddigi három évben évente három nemzedék alakult ki, amit három rajzásos jelez. Az első aknázómozoly megjelenése tavasszal az avarleveléből várható, április végétől. Természetesen általában érvény jelenlegéig az imágóvá válás időtartama és ebből következően a rajzás időpontja térsen és időben nagy eltérést mutathat.

A lepke megjelenése az iskolaudvar gesztenyefán

1996 szeptemberétől vagyok az iskola tanulója. Az iskolai élet során a fák állapota rövidesen felkeltette érdeklődésemet, és elhatároztam, hogy a 1997-es vegetációs ciklusban folyamatos megfigyeléssel követem a változásokat. Munkámban az ismeretszerzés során az első lépést a fák helyzetének és állapotának előzetes felmérése jelentette. Szorgalmi időszakban naponta igyekeztem követni a fák állapotváltozásait, fejlődését. Szombatan hetente tekintettem át a kialakult helyzetet, változásokat. Előnyt jelentett a megfigyelések során, hogy a fák épület mellett voltak. Így az emeleti ablakokból a lombkorona felébb színtjeit egyszerűbben lehetett előérzini. Megvizsgáltam azt a helyet, ahová az elmúlt évben az avar elhelyezték. Előzetesen tíz nagy hangulit fektettem arra, hogy a vonatkozó iradalmat is feldolgozzam, és az abban foglaltakat megfigyeléseimhez felhasználjam.

Iskolám udvarán 15 idős, mintegy 17-22 méter magasra, fehér virágú vadgesztenyefa található. A fák koronája nagy, terében levelei hosszú kecskemények, és 5-7 tojásdad (mintegy 30 centiméter nagyságú) erősen fogazott levélből állnak. Kérszínű és vékony felületű tarkított szírnél virágai nagy (20-30 centiméteres) felálló, kúpos bugáknak nyílnak. A magjai fényes sötétbarna színek és zöldek, szúrós burokkal kettestel-hármasával fejlődnek. Nem ehetőek, tannin és szaponin tartalmazzák. Idős kérge sötét, feketeharna és pikkelyesre leváló. A fátörsek kondíciója jó, elszáradt ág nincs. Az udvaron félkörben (az iskolaépület fala mellé) került ültetésre, ma már a fák koronája északra. (Ez a faj Dél-Európából került a Kárpát-medencébe, és elsősorban díszfőként ültették a múltban és a jelenben is.)

Néhány évvel ezelőtt a közelükből kivágott nyárfaik helyére négy kis vadgesztenyét ültettek a kertésznek. Ezek magassága 1-1,5 méter közötti. Attól a helytől, ahová az őrszegejtőt avar elszállított és tárolják, a legközelebbi gesztenyefa mintegy 50 méterre található.

Az 1997-ben a sokéves átlagokhoz képest hűvösebb, hidegebb tavaszi időjárás miatt a lombhullás is később következett be. A hideg idő már élőlények életciklusait is befolyásolta, például a golyók (más madárfa-jókkal együtt) néhány héttel később jelentek meg fészkelő területükön. Ez az időjárás természetesen a lepkék megjelenésére is hatással volt. Az iskola udvarában — a korábbi

évek gyakorlatának megfelelően — az első vegetációs időszak végén is őrszegejtőtől a lezuhalt leveleket és a gesztenyeterméseket az iskola erre a célra kialakított helyén. Az avar egy részét elégették. (Ez azért lényeges, mert ezen a módon az áttelelő kártevők nem a környezetre veszélyes kemikáliákkal kerültek elpusztításra.) A rügyakadás, majd a levelek teljes kifejlődése május elejére fejeződött be. Az aknázómozoly rajzását (a kifejllett lepkék repülését) április vége óta észleltem.

A folyamatos megfigyelések azt mutatták, hogy gyengébb minőségű levél csak néhány helyen, főleg a korona felső részén fejlődött. Május második felében ezeken a részeken néhány elszáradt levél jelentkezett, nagyjából ezzel azonos időben jelentek az aknákra utaló jelek.

Ezekben a lárvaik (hernyók) károsítanak. A korábbi években tapasztalható megjelenéshez képest a késő óra valószínűleg ennek az időzónának a csapadékosabb és hűvösebb időjárás volt. Az aknák száma a korona felső részén több, alul csak néhány volt ebben az időszakban, de számak napról napra gyarapodott. A megjelent első nemzedék számos-a későbbi nemzedékek (második, harmadik) kialakulásán, az egyed számarra is jelentősen hat. Május végén még rajzottak az első nemzedék lepkék, de voltak tojások és kikelt lárvaik is.

Gyakorlatilag június közepére fejeződött be az első nemzedék lárvaik kártétele és használata körül kezdődött a második lepkerajzás, amelynek csúcasa a hónap végén alakult ki. Ezek után a nyár hideg, esős, nedves és kiszámíthatatlan időjárású napokkal kezdődött. A júliusi léghőmérséklet középértékében nem volt éghajlati szélsőséget meghaladó eset, viszont jelentős eltérések alakultak ki. Például július 5-én 15,6 °C volt a napi középérték, amely több mint 6 fokkal alacsonyabb az ilyenkor szokásosnál. A csapadékosság gyarapodása meghaladta a sokéves átlagot.

Az augusztusi nyári szar meleg a virakozásoknak megfelelően mintegy kiegyenlített a júliusi eszesélyes időjárás. A harmadik nemzedék legintenzívebb rajzása augusztus közepén történt. Erre az időzónára már a fák minőségük levele sérülté vált. Nagyon sok levél szárazon (perzselt) lógott vagy hullt le. Az aknázómozoly kártétele gyakorlatilag augusztus végére teljesen kimerítette a fákat. Igen gyengének mondható a magtermés.

Védekezés a vadgesztenye aknázómozoly ellen

A lepke gyártése alapján vége a következő módok segítségével lehetősége: vegyszeres irtás és a biológiai védekezés.

A vegyszeres kezelés során megfelelő készítményt kell kipróbálni. Áttekintve a lehetőségek anyagok választékát, a következők ajánlhatók. Ha egyidejűleg lepkék, tojások és kikelt lárvaik is — általában a hosszabb éltartó rajzások utolsó időszakában — ész-

lelhetők, akkor a károsítást megelőző (Nemolt 15 SC, Dimilin 25 WP, Alysatin 25 WP) készítmények használata célszerű. A felsorolt anyagokkal való kezelés során gondosan ügyelni kell arra, hogy a permetlé a levelek színt is megfelelően fedje. Ez azért fontos, mert csak akkor érhető el megfelelő hatékony, ha a kizárt vegyszerek közvetlen érintkezésbe kerülnek a tojásokkal. A kifejllett lepkék ellen a szintetikus piretroidok (Decis 2,5 EC, Fenodan 10 EC, Kurate 5 EC, Chintrin 25 EC stb.) vagy valamilyen jól felszívódó készítmény (pl. Unifox 50 EC) felhasználása lehet eredményes.

Ezen munkák során (az előírások betartásának fontossgát kiemeli, hogy többnyire közterületen történnek) ügyelni kell a permetezés elvégzésének idejére és a dolgozók speciális egészségvédelmi előírásairól. Nagyon fontos, hogy a hatás csak a megöztölt kártevőre jusson ki hatását, más állatot és növényt ne veszélyeztessen. A vegyszeres kezelés a fák méretei, épületekhez (főként között az iskolai környékhöz) közeli helyzete miatt véleményem szerint előleg nehezen megoldható az intézmény területén. Egyáltalán, ha permetezésre kerülne sor, tekintettel kell lenni az iskola alapfeladatából adódó időbeosztásra. Jelentős a munka költségvetése, a fák méretei és a nagyfokú beépítettség miatt előleg bizonyult megoldás.

A biológiai védekezésnek többféle megoldása lehetséges. Talán a legismertebb az, amikor a kártevő faj ellen a természetesen ellenesgetni véli be az ember. Ilyen próbálkozások már sikerrel jártak a Föld más részén, pl. a katicabogarat eredményesen "alkalmazták" levéltevők és pajzstetvek ellen, a hazai aranybábóval Amerikában ért el sikereket az oda behurcolt gypsyaspokek elleni küzdelemben. Talán a rovarkártevők elleni védekezésnek ez az egyik legkönyveskímélőbb mód-szere.

Ugyanakkor ma már egyértelműen negatívan minősíthető például is volt: A Balaton kapcsán egyre gyakrabban teszik fel a robban-e a busabombák kérdést.

Az előzményekhez tartozik, hogy a Kis-Balaton lecsapása következtében a Balaton elszáraztató természetes szűrőrendszerét is fel táplálják, a Zalánk vége tisztálattal került a tóba. Ezzel és más vízfolyások hordalékából feladul a tóba jutó táplálékennyiség, amely nem kívánatos következményként az algák nagymértékű elszaporodását okozta. A probléma kezelése az 1973-as évtől tíz éven keresztül egy nem ósitoson halfaj, a busa került telepítésre a Balatonba és az állomány ma már mintegy 10 000 tonna. Az akkori ismeretek szerint a hal képes a vízben lebegő mikroököpikus vagy annál kicsit nagyobb élőlények kiszűrésére, és azokat fogyasztva jó produktóra. A későbbi alaposabb vizsgálatok mutatták ki, hogy a busa az algákból táplálkozó zooplankton is fogyasztja, és mintegy 500-1000 tonna busa az a mennyiség, amely még nem képes befolyásolni a Balaton vízmennyiség-

Ravatalon — Egy fénykép a múlt századból (Mészáros István (Csiga) gyűjtése)

gét. A telepítések eredményeképpen nem csökkent, hanem nőtt a víz algásodása. A felesleges busamennyiség kifogását jelenleg nagyban nehezíti, hogy a munkához a hagyományos eszközök és módszerek nem megfelelőek.

Sokkal bonyolultabb és sokak szerint hatásosabb lehet olyan mikroorganizmusok "alkalmazása", amelyek a megcélzott faj fejlődési ciklusát gátolva csökkentik a kártevők egyedszámát. Ehhez mintát jelenthet azon Izraelben felfedezett szúnyoglárvabacillusváltozata, amelyet a trópusi szúnyogok ellen sikerrel alkalmaztak. A mikroba a hazai kutatók figyelmét felkeltette, és biztató eredménnyel kipróbálták az egyik változatot. Egyúttal kiderült az is, hogy a hatékonyság nagy mértékben függ több tényezőtől, és akad olyan szúnyogfaj is, amelynek lárvái kevésbé érzékenyek az izraeli bacilusra. A biológiai védekezés ezen formájával azonban nagyon óvatosan kell bánni, károk keletkezhetnek más életközösségekben is. Csak megfelelő kutatások után alkalmazható.

A vadgesztenye aknázómoly elleni küzdelemben a fürkészdarázsak lehetnek a természetes segítők. A gond ebben csak az,

hogy ők még kis számban vannak, hiszen ez a kártevő eddig hiányzott a hazai faunából. Mindenesetre a téma további vizsgálatokat igényel.

Jelen ismereteim alapján a legeredményesebb megoldás az lehet, ha tanuló társaimmal segítve az iskola kertészeinek a vadgesztenyefák alatti avarleveleket összegyűjtjük, majd elégetjük vagy bármely más módon megsemmisítjük. Itt a cél a következő évi szaporulat megsemmisítése (a kártevő bábjai az avarban telelnek), és véleményem szerint ez lenne a környezetre nézve legjobb megoldás. Természetesen a munka során ügyelni kell arra, hogy esetleg a levelek között megbúvó védett élőlényeket (pl. gyíkok, békák) ne pusztítsuk el. Ez a tevékenység, ha országosan párosulna olyan aktivitással, mint pl. egyes területeken a parlagfű irtása során, úgy gondolom, nagyon eredményes lehetne a lepke visszaszorítása terén.

A biológiai védekezésre bevált módszert nem könnyű találni, és még nehezebb azt a gyakorlatba átültetni. Összetett eljárásra van szükség: segíteni a természeti erők hatását (ez most célszerűen az avarégetés lehet) és csak ott ill. akkor alkalmazni

vegyszeres irtást, ahol szükséges (olyan keveset, amennyi csak nélkülözhetetlen).

Összefoglalóan elmondható, hogy a kártevő elleni védekezés folyamatában nagyon fontos a helyzet felmérése (fertőzöttség mértéke, élőlényekre gyakorolt hatás stb.) és az aknázómoly életfolyamatainak alapos ismerete, hiszen csak így lehet szervezeten védekezni.

Következtetések

Bolygónk napjainkra egy gyorsan "pörgő" biológiai egységgé vált. Ebben a gyors forgásban, változásban nagymértékben megnőtt sebezhetősége. Így ezen "élő szervezetben" minden egyes — kellőképpen át nem gondolt emberi hatás — vészhelyzetet teremthet. Figyelembe véve ezen szempontokat és áttekintve a kártékony lepke elleni védekezés lehetőségeit, véleményem szerint több módszer együttes alkalmazásával lehet a kívánt eredményt elérni. A fürkészdarázsak száma valószínűleg a potenciális táplálék bázis növekedésével párhuzamosan megnő, ez egy természetes folyamat, és az ökoszisztéma így próbál egyensúlyt teremteni. Úgy gondolom, hogy az embernek ebbe szükségtelen beavatkozni.

ségben megtalálható a tarkasáfrány. Eza Bereczki Máté Technikum Fiókollégiumának területe, mely a Szeat Antal utca végén fekszik. Már az 58/59-es adatok alapján is következtethetünk a terület háborgatottságára, az itteni állomány veszélyeztettségére.

Utánanézttem, hogy ma mit találhatunk az említett helyszínen. Április lévén már csak hosszas keresgélés után, de mégis találtam megörökíthető tarka sáfrányt.

A fiókollegium épülete és a tomatere, melyet a diákok nap mint nap használnak, közvetlenül az élőhelyet fogják közre. Rádásul még egy útróvidítés céljából kitaposott sáttát is átszel a parányi tarka sáfrányos, ami miatt szintén jó néhány sáfránybagyma pusztulhatott el. Ebben az évben újabb veszélyek kezdtek fenyegetni az állományt, ugyanis a terület közvetlen környezetében megkezdődött a még szabadon maradt terül-

letek építkezési célra történő felparcellázása. A közművesítés már folyamatban van, fákat vágnak ki, gödröket ásna, vezetékeket fektetnek le. Ki tudja, mikor tűnik el véglegesen a tarka sáfrány az infrastruktúra terjeszkedésének következtében.

Reméljük, ez nem következik be. Most még volna lehetőség az itt élő állomány megmentésére, pl. áttelepítéssel. Ehhez perze szervezethez, ösztöfőgásra és egy olyan terület keresésére lenne szükség, amely a lakott területektől viszonylag távoli eső és még háborítatlan.

Remélem, mielőbb megtaláljuk a helyes módot, hogy e növény itt élő populációját megmenthesük a pusztulástól.

Salavikovics Viktória

Nyári lágyszárú növényeink

A tenyészidőszak (április 1-jétől október 1-jéig) közepén álló nyári évszak a csilágászáti számítás szerint június 22-től szeptember 23-ig tartó időszakot, míg az ún. meteorológiai nyár a június, július, augusztus hónapokat foglalja magában. A diákoknak a tanév végét, nyári vakációt, a felnőtteknek pedig a lehetséges nyári szabadság előltsési idejét jelenti a legmelegebb évszakunk.

Akik a természetet választják pihenőhelyül, járjanak nyitott szemmel városunk környékén is, hisz a legtöbb lágyszárú virágos növényünk ebben az etapban virít. A több száz faj közül csupán azon töredéküket említeném, amelyek könnyebben azonosíthatók, figyelmet érdemlők.

(Megjegyzés: a megnevezett növényeket növényhatározókban megkeresheti az érdeklődő, s az ott részletesebb leírás alapján könnyen meghatározhatja azokat!)

A kőszikfűek közül:

Magyar királydinnye (*Tribulus orientalis*): szétterülő szárú, sárga virágú, szúrós termésű, tipikus homokkedvelő, napjainkban egyre ritkább gyomnövény.

Homoki fűpolvirág (*Gypsophyla arena-ria*): a szegedi úti kenyérgyár és hűtőház közötti homokdombokon tömegesen láthatók gömbformájú "bokrai". Sajnos, a megkezdett tereprendezést nem sokáig tudja elviselni kedvencünk!

Parlagi ligetszépe (*Oenothera biennis*): a 8-10 évvel ezelőtt természetbe is vett gyögnövényekkel homokos árkokpartokon, útszéleken találkozhatunk. Az esti órákban hirtelen kinyíló, sárga, tölcserű, fűszeresen elhelveződik virágai mesziről feltűnnek a szemlélődőknek.

Hasznos tisztessű (*Stachys recta*): homokos és kötöttebb talajokon (tarlók) egyaránt tömegesen megjelenő, kitűnő, mézélő növényünk. Remélhetőleg, az ésszerűen tarlóbetétesek megszüntetésével gyakrabban találkozhatunk kitűnő illatot árasztó televelével.

Mezei szarkaláb (*Consolida regalis*): szóróvénnyel, de gyakran találkoztunk jellegzetesen kéken virító növényünkkel.

Közönséges kigyószisz (*Echium vulgare*): kék szirmairól, szőrös, tüskés hajtásáról könnyen azonosítható fajunk. A Sugovica-part töltésoldalán biztosan fellelhető.

Kutyatejfélel: a közel 20 faj közül a fűzlevélű (*Euphorbia salicifolia*), a vesszős (*E. virgata*) és a fényes (*E. lucida*) kutyatej gyakoribbak nedvesebb térszikeken. A sárga bogernyős virágzataik és fehér tejszerű jellegzetes azonosító bélyegként szerepelnek.

Érdei menyáljohozám (*Impatiens noli-tangere*): ártéri erdeinkben sokszor tömegesen előforduló faj. Az elnevezés valószínűleg a hosszúkás termését jelöli: ha hosszukás termését végén megérintjük, a termést képező termőlevelek felkunkorodásával szétszórja magvait! (Próbáljuk ki!)

Közönséges orbáncfű (*Hypericum perforatum*): az 1-2 cm-es ovális leveleit a fénnyel tartva, sűrű, apró lyukacsokk fedezték fel szabad szemmel is a levéllemezeken.

Közönséges aranka (*Cuscuta europaea*): ritkaságunkban menő faj, mivel élősködő életmódot folytat. Vékony, sárga, levél-telen kúszó száraival hálózatosan csavarodik a fűzökrookra, komlóra, de legtöbbször pillangósokra.

Az **ökörfarkkórók** (*Verbascum-félék*) több faja — molyhos, fekete, osztrák, szőcsös — található környékünkön, amelyek többnyire kimagasanak a többi növény közül, és sárga virágaikról már messziről észrevehetőek.

Érdei aranyessző (*Solidago virga aurea*): a sokszor embermagasságra is megnövő példányai legtöbbször kimagasanak a társfajok közül. Érdei válgásokban, töltésoldalakon, vízpartokon gyakoribbak.

Gillisztaűző varádics (*Chrysanthemum vulgare*): ernyőt alkotó fészkes virágzatai ugyancsak rendszerint a többi fajnál magasabban léteznek nagyobb termetű következtében. A magyar név hasznosítására utaló: fűreg- és molyfűzészre sikerrel alkalmazható.

Méreggyökök (*vadpaprika / Cynanchum vincetoxicum*): vízpartok bokraira felúzó növény. Fehéres szirmai, sárgás porzói a paradicsomvirághoz hasonló. Erősen mérgező!

Sárga tavirózsa (*virágzó-Nuphar luteum*): a Ferenc-csatorna jellegzetes növénye.

Fehér tündérrózsa (*Nymphaea alba*): már ritka venődék környékünk vizeinél. **Sulyom** (*Trapa natans*): a Szeremleis Sugoviciában — főként a Baja felőli szakaszán — tömegesen borítja a vízfelület. A jellegzetesen kétféle levélalak (víz feletti és víz alatti formák) mellett a geiztenyézhez hasonló ízű keményítő-tartalom miatt a szúrós termés beltartalma kedvenc csemegéjét jelent az egzotikumra vágyó ember számára.

A DUNA FOTÓKLUB FOTÓTÁRÁBÓL

Ligeti László: Fáradtan

Az egyszikűek közül:

Pántlikafű (*Baldingera arundinacea*): ártéri erdeink, vízpartjaink egyik jellegzetes pázsitfűve. Olykor embermagasságúra nővé, a télen is megmaradó bojtos virágzatáról messziről felismerhető növényünk.

Réti csenkesz (*Festuca pratensis*): a töltésoldalak, rétek jellemző növénye, amely tömeges előfordulás esetén esztétikus látványt nyújt, amint barnás virágzatát a szél hullámvásáru készíti.

A vízi harmatkása (*Glyceria aquatica*) és a **tavi káka** (*Scheuchzeria palustris*) kedves színteljei vizeinknek.

A széles levelű gyékény (*Typha latifolia*) gyakoribb, míg a **keskeny levelű gyékény** (*T. angustifolia*) ritkább lakója vizes területeinknek. Előbbi torzvirágzata vastagabb, sötétbarna, míg az utóbbi hasonló szerve vékonyabb és vöröslő színű inkább.

Nád (*Phragmites communis*): sekély vízrésekben, vízpártokon kiterjedt telepeket alkot, ahol a nádi rigó, a vízi csibe és a törpegém szívesen költ. Az egyik legokoldalúbban hasznosítható ipari növényünk.

Dr. Laki Ferenc

Zsoltár vagy kanásztánc?

A Hírnusz 175. születésnapjának Széchenyi Könyvtár-beli emlékülésén egyik jeles irodalomtörténészünk — úgymond "az általános vélekedéssel szemben" — cáfolta azt a feltevést, miszerint netzezi fohászunk versetchnikai felépítése (7+6 szótagszámú keresztírmes trocheikus sorok következetes váltakozása) egyszerűs mind a *kolomnijának*; a kelet-európai népköltészetben közismert páztor-, ill. kanásztáncnak ritmusképletével egyeznek; következtülésként a Hírnusz fogantatásában — az előző meggyőzősége szerint — *egyfajta kettős ritmus* tudatos költői alkalmazása nem játszhatott szerepet.

Az "általános vélekedéssel" szemben, amelynek valójában egyszerűsényes kinyilvánítása e sorok írójának a lelőné szánd (I. Új Horizont, XXV. évf. 4. szám, "Kalamsajka a Hírnusz költő"), a jubileumi szónok, Kőlcsey debreceni nevelítésére hivatkozva azt állította, hogy a költő a Hírnusz írásakor a Szenci Molnár Albert által összeállított *Psalterium Ungaricum*, azaz a bibliai Dávid király ma-

gyára fordított zsolteároskönyve egyik énekeinek, a "Könyörgés a bűnök megbocsátásáért" címűnek a versformáját követte. Így a szóban forgó CXXX. zsolteár és a Hímnusz kezdősböfai:

Tehozzá teljes szívből
Kilátok színtelen
És siralmas mélységből
Hallgass meg Ur Isten,
Nyisd meg te fileidet,
Mióán téged hívjak,
Tekintsd meg én igyemet,
Mert régen óhajtlak.

Molnár Albert, 1607

Isten, áldd meg a magyart
Jó kedvvel, bőséggel,
Nyújts feléje védő kart,
Ha küzd ellenséggel;
Balsora, akit régen tép,
Hozz rá víg esztendőt,
Mégbőnhöde már e nép
A múltat a jövőndt.

Kölcsay Ferenc, 1823

Mielőtt megvizsgálók a kétségkívül figyelmeztető versformaelkép törőit, s az idézett költeményeknek több mint két évszázados korlátozottság ellenére is a forma és tartalom terén mutatkozó megfelelést, lapozunk bele egy képzeletbeli — mind ez ideig még megratlan — "magyar versetértendő kézikönyvébe", hátha találhatunk még egy-két meglepő egyezsere. Visszapergve a lapokat, íme, mindjárt szemünkbe is ötlék egy évtizeddel a Hímnusz (vagy ahogy Kölcsay írta: a *Hymnus*) előtti egy ugyancsak *debraceni nevelésű* poétának, Csokonai kesyeres papjának, a méltatlannal kevéssé ismert kalandor életű "Főhadnagy Fazekas Mihály úrnak" néhány hasonló hangvételű, trocheusok jelűjét, s egyben kolonneljéské ritmusképletű versora, mint pl.:

Ó, én édes Istenem
Áldj jó békeséget,
Forrást el országunkról
Dőghalált, ínséget,
Hogy ehesülj békével
Zséros kesyerűnket,
Áldj meg utam, teremtdm
Jó borral is minket.
Fazekas Mihály, 1813
Isten, áldd meg a magyart
Jó kedvvel, bőséggel,
Nyújts feléje védő kart,
Ha küzd ellenséggel;
Balsora, akit régen tép,
Hozz rá víg esztendőt,
Mégbőnhöde már e nép
A múltat a jövőndt!

Kölcsay Ferenc, 1823

Jóllehet nem szeretném mellékvágyára terelni a versnapi kölcsönhatások kérdését annak a halk gyamúnak a felvettével, hogy e Fazekas-idezet sorai, valamint Molnár Albert "Pannón zsolteári" mögött a kanászénekes-ritmus-reminiszcenciáim közül esetleg megéveztesen hasonló liktetésű közlepkori válgás dallamok nemais is rejtezőköthetnek;

nem lenne illő elhalgatnom *Psalterium* szerzőjének figyelmeztetését, hogy "összességében" a zsolteáros százharminc kilenkből né-tükra vadnak, s majd megannyi a versek nemel". Egyáltalán nem kizárt tehát, hogy tüzesebb tanulmányozás során még igen sok meglepő eredményre juthatnak az ilyen-féle katalógusok készítését érző irodalomtörténészeink. (Ha pl. görögül alá vernék a *Psalterium* alapjául szolgáló Clemens Marót vagy Th. de Beze franciszolteárosfordításainkat) igen-tá dallamait! Hiszen maga Molnár Albert írja mindvégig precízen vezetett naplójában az Úrnak 1606. esztendőjében, márc. 9-án, a Hősvét előtti listodik vasárnapon, hogy "a Zsolteáros könyvet elésztem a franczia dallamokhoz igazítottam".

Am maradjunk csak az eddig feltérképezett hazai területünkön. Vajon az első ismert magyar vers, a latin eredetűjét (Geoffroy de Breteuil *Planctus*-át) művészigleg messze túlszámalyó, s a mesteri alliterációk minitánt kinaló Ómagyar Mária-síralom (*Polék síralom tudatlan / Síralom sepelek*) ugyancsak 7+6 szillabés, tórus-megűtő tagolódásától kezdve a teljes magyar költészet hét évszázadán át egészen a kortárs poéták alkotásig (versnapi példakökal illusztrált elemző felsórolások talán mérgeje egy külön tanulmány!) nem aneak a bizonyítéka-e, hogy az ősi énekeser (amely alatt most nem csak közlepkészen a kanászénekes-forma értendő) miként lehetett — és lesz is, amig figyelmző népünk egyetlen tagja él e világón — ringató dialógia anyanyelvi költészetünknek?...

Térjünk vissza a Hímnusz költőjéhez. Az egyebként igen eszmésnek, nagy műveltségű, de magáról csak ritkán nyilatkozó diáni iró-politikus bizalmas barátjához, Szemere Pálhoz intézett önéletrajzi levelében írta: "A Kölcsay-nemzettség emberlelkézetésétől fogva Szatmár megyében tészókökenek tartatot. A nemzettség levtárában vagynak levelek, fél a 13-ik századig. A nemzettség s a megyeiek elejtőit fogva úgy hittek, hogy eredetünk *Azsiából* vesszük. 1818-1823 Kőlcen és Csekén igen-igen keveset dolgoztam, de dalaim alakja akkor fejlett ki. Reggeltől más hajnalig szóbanban járkatlam (volt egész év, hogy az udvarról nem mentem ki), s ha a hét képeim engedték, a *parasztdal* tonját találgattam. Nehezebb stúdiumom egy-egy éltében nem vala. A szentimentális ünnepélyes hangjiról a sokszor elkeseredett lelket szeszélyesen, dévaj és mégis meleg és mégis nemes hangra vinni által, nehéz táma volt... Ényű hasznát vettem csak egyhály néma énekeknek."

Ez utóbbi preszszóhoz, valamint az ázsiai eredet-mítoszhoz két apró megjegyzés kívánkozik. Keleti rokonságnak (csavatok, votjakok, manik stb.) népköltésében egyáltalán nem ismeretben a kanászénekes-forma. Muzikológusaink és irodalomtörténészeink ez irányú munkásságja bőséges felvilágosítást szolgáltat. E verseszdírói ritmus évszázadok óta ugyancsak felültehető a környező szláv népek földjörjében is, innen a kolonneljéské (régies magyarsággal *kalamujka*) el-

nevezés. Miert ne volna lehetséges, hogy a magyoson, elválaszói taroláveleiben filélen visszahatózó, ábrándolva hajló filvirág költő, ki ide-oda utazgatva "nem lelé honjait a hazában" — kései depressziós "néma éveiben" egyszer csak revalációszertelen találkozásra — akár kelet-európai költészhéssel — ezzel a Volgán túl "Kőlcay-féle hazaból" érkező, erőteljes, rusztikus népi érzettel? Kőlcemálunk kiváló irodalomtörténésze, Szász József írja a Kölcsay-breviárium előszóvájában: "a nép művészetétől minde-nekifőtt a dalbeli magatartást — a lelrő, elbeszélő vagy elmélkedő mozzanatok kizárását — és a magyoson vers-előadó tanulta el. Kezde népdalt írt, s végül kidolgozta az 1820-as évek első felére esett. Élete leg-mélyebb válságán a népdalgyakorlat segítette őt." Nos, a Hímnusz keletkezése 1823 elejére a népdal-centrikus időszakra, 1823 elejére esett.

Befejeztél — sum cuique — öszszefoglalva az elmondottakat: természetesen lehetséges, hogy a Hímnusz költője (noha könyvtárményei között egyszer sem említi) élete során valankor találkozott a Szenci-féle zsolteároskönyv *De profundis*-ával. Lehetséges az is, hogy olvashatta a debreceni "Miska kanászoknak", Csokonai Mihályának meg Fazekas Mihályának népies hangvételű költeményeit, hiszen a híres-neves református kollégium növendékei, majd oktatói, nevelői voltak. Egyébként is általános szokás volt a kortárj — ő, boldog poéta anyakör — hogy a költők egymással küldözgették, másol-gatták, bírták és közismertetés céljából leg-frissebb deákos verseiket vagy ládóllal per-cogtetett jűstjűt szonettjeiket. Kiváltképp Széphalomsa: "az agy karmester iránti reverenciából. (Miként kb. ugyanez időben az ifjú Mozart is hat vonóeszközű álló teljes sorozatot ajánlott fél a 24 évvel idősebb "Papa Haydn"-nek, aki viszont nemes gesztussal Mozart-témákat feldolgozó opuszai-val viszonozta.) Gondolom, kedves művésztelődvelő olvasóm közül jó néhányan ső-hajlatnak most fél Kosztolányi Virág Benedekről szóló énekeknek kezdősböfauival: "Haj, hogy szerettem volna éni régen / Vén szaka-dok bús mélyein, korábban / mikor a lélek nyúlt, a jóság, s nem ma / a buta "modem technika" kosiban..."

Nem tudom, érdekelhet-e bárkit is az internetek és faxok világában, hogy a *Hímnusz* születésében milyen szerepet tölthettek be a egész szótárok vagy a kolonneljéské dallamjai. Talán mindazt szintén csak Vanitatum vanitatum... Ám, "ha későn, ha csonkán, ha senki-nek" — akkor is elmondom: nem zárható ki annak a feltételezése, hogy Kölcsay 175 éves halhatatlan költeményében, "a magyar nép zivataros szótárából" Istenhez küldő nemzeti imániban a tudó poéta mélyről fakadó vallásos hevületéhez a hunra díllő pásztor furulyaszava is megodhatna az alapritmus. Zsolteár vagy kanászénekes? Zsolteár éi kanászénekes. Hímnuszunk.

A következő könyvújdonság városunkban...

Még bizonyára sokan emlékeznek arra, hogy két éve egy gyönyörűen kivitelezett kiadvánnyal lepte meg a város közönségét Ujvári Sándor kiadó. Az akkori magánkezdeményezés méltó emléket állított Baja város nem olyan távoli múltjának, az akkori atmoszférának, korabeli képeslapokon keresztül.

Most, íme, itt az újabb vállalkozás. Hasonló formátummal és arculattal, igényes kivitelezéssel **"Halételek, rajzok, emberek a halászlé fővárosából"** címmel egy mutató és tartalmas könyvúj-

donság kerül kiadásra a Pulzus Bt. gondozásában.

A szerzők olyan közismert bajaiak, akik egyébként is a halászlé kultuszának felbresztői: Béres Béla, Katanich Ferenc, Torma Zsuzsa és a kiadót is képviselő Ujvári Sándor.

A könyvet gyermekek munkái illusztrálják majd, országos merítésből, az "Apu halat főz" című rajzkiállítás anyagából válogatva.

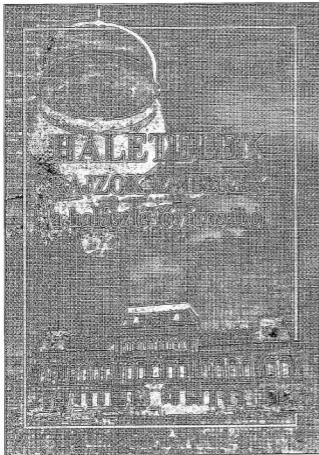
Ugyanígy hangsúlyosak Baráti György amatőr fotós felvételei, amelyek a hagyományú váló "A halászlé ünnepe a halászlé fővárosában"

elnevezésű néppünnpélyünk jellemző pillanatait rögzítette az előző években. A könyv arculatát Nemes István képzőművész tervezte meg. Az új kiadvány stílusosan a Halászlé ünnepére (július 11-ére) kerül forgalomba.

A halétel recepteket tartalmazó könyv fontos "segédeszköz" lehet a "nagyiszívű" bajaiaknak és az ide látogató vendégeknek egyaránt.

Hasonló halételeket leíró munkát — a kiadó megjegyzése szerint — csupán kettőt találtak, 1901-beli és 1942-beli. A szerzők remélik, hogy a 2500 példányban megjelenő munkájuk elfogy, és kérik kell majd az utányomást.

Brachinger Tamás

BAJAI HONPOLGÁR

Városterületi és
Környezetvédő Lap

Megjelenik minden hónap
első napján

ISBN 1416-4469

<http://www.bajaobs.hu/baja/honpolgr/mutato.htm>

A szerkesztőbizottság vezetője:

Bánai Tibor

Szerkesztő:

Gyulavári József

A szerkesztőbizottság tagjai:

Bálint László, dr. Dániel József, Jász Anikó, Kalocsai Béla, dr. Laki Ferenc, Sárosy Józsefné, dr. Solymos Ede, Schmidt Antal, dr. Vajtai István

Lapalapító és kiadó:

Újvárosi Általános Művelődési
Központ

Postacím:

6500 Baja, Oltványi Imre u. 14.

Fenntartó:

Bajai Honpolgár Alapítvány

Az alapítvány számlavezető bankja:

OTP Kereskedelmi Bank Rt. Bajai
Fiókja 11732033

Bajai Honpolgár Alapítvány 20030119

Nyomdai munkák:

BAJAPRESS Kft.

Baja, Petőfi S. u. 4. Tel.: 79/322-241

KÉZIRATOT, FÉNYKÉPET NEM
ŐRZÜNK MEG ÉS NEM
KÜLDÜNK VISSZA.